

IFJÚSÁG ÉS ZÖLD KOHÉZIÓ

KÉZIKÖNYV VITÁZÓKNAK

zöld kohézió
IFJÚSÁG A ZÖLD JÖVŐRŐL

Az Európai Unió
társfinanszírozásával

Ifjúság és zöld kohézió

Kézikönyv vitázóknak

Szerkesztő: Rok Hafner

Írta: Rok Hafner, Lucija Ivanuša, Gorazd Jurman,
Ivan Koruza, Ana Mencin, Matija Pušnik, Bojana Skrt,
Nuša Stamejčič, Barbara Švagan, Nena Bibica

Za in proti, zavod za kulturo dialoga 2023

A kézikönyv az Európai Bizottság, a Regionális és Várospolitikai Főigazgatóság és a Közigazgatási Minisztérium által társfinanszírozott Ifjúság és zöld kohézió c. projekt része. A kifejtett nézetek és vélemények azonban kizárólag a szerző(k) sajátjai, és nem feltétlenül tükrözik az Európai Unió nézeteit.

Nem tartoznak sem az Európai Unió, sem a támogatást nyújtó hatóság hatáskörébe.

Cím	Ifjúság és zöld kohézió
Alcím	Vita kézikönyv
Írta	Rok Hafner, Lucija Ivanuša, Gorazd Jurman, Ivan Koruza, Ana Mencin, Matija Pušnik, Bojana Skrtn, Nuša Stamejčič, Barbara Švagan, Nena Bibica
Szerkesztő	Rok Hafner
Kiadó	Za in proti, zavod za kulturo dialoga, www.zainproti.si
© Szerzői jog	Za in proti, zavod za kulturo dialoga
Gyűjtemény	Za in proti, 6
Kiadás éve	2023
Lektor	Lidija Jurman
Borítókép	Katja Mijajlović
Tervezés	Emilija Blauzdytė

Előszó	5
I. Fejezet: Mi az a kohéziós politika?	7
II. Fejezet: Mi az a vita	10
III. Fejezet: Vitás állítások	19
IV. Fejezet: A vitás állítások listája	26
V. Fejezet: Érvelés	29
VI. Fejezet: Negáció	39
VII. Fejezet: Hogyan nyerjük meg a vitát	42
VIII. Fejezet: Vitaformátumok	56
Általános iskolai vitaformátum	56
Középiskolai vitaformátum	63
IX. Fejezet: A vita elbírálása	69
X. Fejezet: Mi az a ZIP?	76

Az *Za in proti, zavod za kulturo dialoga* intézet a 2022/23-as tanévben a PiNA kulturális és oktatási egyesület és a Szlovén Rádió Televízió együttműködésével az Ifjúság és zöld kohézió c. projekt keretében 34 workshopot és két tanári szemináriumot valósított meg. A workshopokon 22 iskola diákjai, tanulói és tanárai sajátították el a vitamódszer alapjait, és ezeken keresztül ismerték meg az Európai Unió kohéziós politikáját, valamint azokat a lehetőségeket és dilemmákat, amelyekkel a kohéziós politika szembesül a zöld áttörés és a környezetvédelem terén.

A vita kézikönyvet, amelyet Ön most a kezében tart a projekt társadalmi fenntarthatóságának biztosítása érdekében dolgoztuk ki. Mind az új, mind a tapasztaltabb vitázóknak, valamint a vitakörök tanárainak és mentorainak is egyaránt ajánljuk figyelmébe. A vitaelmélet alapfogalmairól szóló fejezetekben, amilyen például az érvelés, a tagadás és a vitaállítások tipológiája, az olvasók olyan készségeket sajátíthatnak el, amelyek segítik őket a vitaversenyeken való részvételben, a vitamódszerek az órákon történő bevezetésében, valamint a vitakörökben végzett munkát. A kézikönyvben használt példák szorosan kapcsolódnak a kohéziós politika célkitűzéséhez – egy zöldebb, alacsony széndioxid kibocsátású gazdaságra történő európai átállás, ami a kézikönyv tartalmi főfonalát képezi, és arra ösztönzi az olvasókat, hogy részletesebben megismerjék az Európai Unió kohéziós politikáját, valamint a kapcsolódó témák elemzésére és vitatevékenységükben történő felhasználására.

A kézikönyv a klasszikus, összefüggő témákkal összekapcsolt vitaelmélet mellett a vitaversenyek bírálatáról és lebonyolításáról szóló fejezeteket is tartalmazza. Ezek a vitaelméletek olyan képességeket adnak az olvasóknak, amelyekkel aktívan részt vehetnek a *Za in proti* intézet által fenntartott vitaklubok hálózatában, és közösen teremthetik meg a szlovén vitaközösség jövőjét. A kézikönyv végén egy teljesen kidolgozott vitatárgy két példáját mutatjuk be (modellek, fogalommeghatározások, érvek alkalmazása egy adott vitakérdés mindkét oldala számára), egyet az általános iskolai és egyet a középiskolai vitaformátumhoz. Ezek a példákon keresztül olyan tartalmak ismerhetők meg, amelyek Szlovéniában sok új vitaklub számára eddig még nem voltak elérhetőek, és amelyek a vitaversenyekre való felkészülés

során segíthetnek tisztább képet adni arról, hogy konkrétan mit is várnak el tőlük az érvelésre való felkészülés során.

A kézikönyv szerzői mindannyian több éves vitatapasztalattal rendelkeznek, ami jól tükrözi vitaközösségünk sokszínűségét. A kézikönyv megírásában az intézményünk alkalmazottai, középiskolai és általános iskolai vitaklubok mentorai, tanárok, volt középiskolai és általános iskolai vitázók és egyetemista vitázók vettek részt. A kézikönyv megírásakor a vitamódszertan legújabb irányelveit és az intézetünk által képviselt értékeket – a kritikai gondolkodás és a párbeszéd kultúrájának elősegítését és a fiatalok szerepvállalását követtük. Bár a kézikönyv néhány hónap alatt íródott meg, mégis elmondhatjuk, hogy valamilyen módon intézményünk több évtizedes múltját, valamint több ezer vitázó, bíró és mentor munkájának eredményét tükrözi, akik programunkban részt vesznek vagy részt vettek – akik mindannyian a maguk módján hozzájárultak közös tudáskincsünk kialakításához, amelynek ez a kézikönyv is részét képezi.

Rok Hafner

I. FEJEZET: MI AZ A KOHÉZIÓS POLITIKA?

A kohéziós politika az Európai Unió egyik legfontosabb politikája és az egyik legjelentősebb beruházási politika, amely minden régiót és várost megcéloz. Ez társfinanszírozza iskolák, óvodák, sportcsarnokok, vasútvonalak és kerékpárutak, parkok és szennyvíztisztító telepek építését és felújítását. Kutatások, egészségügyi és sportfelszerelések beszerzése. Oktatási programok kidolgozása, új munkahelyek teremtése, a társadalmi befogadás előmozdítása, a kulturális örökség védelme, a gazdasági növekedés, az innováció és a digitalizáció előmozdítása. Környezetvédelem, fenntartható fejlődés, az éghajlatváltozás elleni küzdelem.

Az Európai Unió a kohéziós politika segítségével ösztönzi az elmaradottabb térségek fejlesztését azzal a céllal, hogy az uniós országok vagy régiók kevésbé fejlett részei felzárkóznak más országokhoz, régiókhoz, és ezzel megakadályozza a fejlett és kevésbé fejlett tagállamok közötti különbségek további növekedését és csökkenti az EU-ban még mindig fennálló gazdasági, társadalmi és területi különbségeket. **A 2021 és 2027 közötti időszakban** a kohéziós politika küldetésére összesen **392 milliárd eurót** különítenek el, mely 4 strukturális alpra oszlik:

Az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) csökkenti az európai régiók fejlődésében mutatkozó egyenlőtlenségeket, és javítja a legkedvezőtlenebb helyzetű régiók életszínvonalát. A 2021 és 2027 közötti időszakban az alap támogatja a beruházásokat a versenyképesebb, intelligensebb, zöldebb, jobban összekapcsolt és szociálisabb, a polgáraihoz közelebb álló Európa tematikáján belül.

Az Európai Szociális Alap + hozzájárul a jobb foglalkoztatáshoz és igazságosabb foglalkoztatási lehetőségeket biztosít. Támogatja a szakmai képzést, oktatási rendszereket, tanárokat és diákokat megcélzó projekteket, valamint egyéb más projekteket finanszíroz.

A **Kohéziós Alappal** közlekedési és környezetvédelmi projekteket finanszíroz olyan országokban, ahol az egy főre jutó bruttó nemzeti jövedelem nem éri el az uniós átlag 90%-át. A 2021-2027-es időszakban Szlovénia mellett Bulgária, Ciprus, Csehország, Észtország, Görögország, Horvátország, Lettország, Litvánia,

Magyarország, Málta, Lengyelország, Portugália, Románia és Szlovákia jogosult a kohéziós alap forrásaira.

Az Igazságos Átmenet Alap a zöld gazdaságra való átállás által leginkább érintett területeket támogatja. Az alap elsősorban ezeken a téren érintett területek gazdasági diverzifikációjára, valamint az ilyen területeken dolgozó munkavállalók és álláskeresőök átképzésére és aktív munkaerőpiaci befogadására összpontosít.

Az európai kohéziós politika célja továbbá a nemzeti határokon átnyúló együttműködés előmozdítása. Európai Területi Együttműködési Programok ill. **INTERREG programok**, amelyek az Európai Unión belüli különböző régiókat és országokat, a szomszédos országokat és az Európai Unióhoz való csatlakozás folyamatában lévő országokat kötik össze.

Az európai kohéziós politika egyik kulcsfontosságú prioritása a 2021–2027-es időszakban, hogy hozzájáruljon egy zöldebb, alacsony szén-dioxid-kibocsátású Európa létrehozásához:

32 millió m² középület és 723 000 háztartás részesülhet az energiahatékonysági beruházásokból, valamint 9555 MW további megújuló energiaforrás kapacitás felépítésére is sor kerül.

A éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és a katasztrófakockázat-kezelés támogatása érdekében a szakpolitika 229 000 hektár új zöld infrastruktúra kiépítését támogatja.

A fenntartható városi mobilitást továbbá 1230 km új és korszerűsített villamos- és metróvonal, valamint 12200 km kerékpáros infrastruktúra bevonásával fogja támogatni.

*A tiszta víz és a szennyvíz-infrastruktúra fejlesztése 16,4 millió emberhez fog eljutni a kohéziós beruházások révén.**

**https://ec.europa.eu/regional_policy/whats-new/newsroom/05-02-2023-eu-cohesion-policy-2021-2027-programmes-expected-to-create-1-3-million-jobs-in-the-eu_en*

Az európai kohéziós politika beruházásaival nemcsak jelenünket építi, hanem jövőnkre is jelentős hatással van, ezért nagyon fontos, hogy a fiatalok aktívan részt vegyenek a nemzeti célok és prioritások megfogalmazásában. Úgy véljük, hogy az a társadalomtudatos, kritikus egyén, aki tudja, hogyan kell egyértelműen, meggyőzően és érvelve megvédeni nézeteit, meghallgatni és megérteni az ellentétes érveket, valamint párbeszédet teremteni, tudásával és elkötelezettségével képes befolyásolni a kohéziós politikai prioritások alakulását, amely elősegíti az igazságos zöld átmenetet.

Mivel a fiatalok körében a kohéziós politikával kapcsolatos témákban nem zajlanak színvonalas viták és eltérő vagy ellentétes vélemények szembesítése, az Ifjúság és zöld kohézió c. projekt tervezésekor úgy döntöttünk, hogy a projekt keretében készítünk egy kézikönyvet, amely hozzájárul a kohéziós politika jobb megértéséhez, a párbeszéd kultúrájának kialakításához, és ezáltal a fiatalok aktív részvételéhez is. A kézikönyv nemcsak a vitához kapcsolódó technikákat tanítja, hanem konkrét példákon keresztül betekintést nyújt a fiataloknak a kohéziós politika változatos tartalmába, és ezzel arra ösztönzi őket, hogy aktív szereplőkké váljanak az új tartalmak és prioritások létrehozásában.

Nena Bibica

II. FEJEZET: MI AZ A VITA

A mindennapi beszédben a “vita” kifejezés általában olyan beszélgetéseket, vitákat jelent különböző témában, amelyekről a résztvevők eltérő véleménnyel, értékítélettel rendelkeznek, amelyek eltérő ideológiai feltételezéseken alapulhatnak, ötleteket, információkat ellenőrizhetnek, egyszóval véleményt alkothatnak. A résztvevők néha konszenzust és közös megoldást keresnek, néha másokat akarnak meggyőzni az igazukról, néha csak egy-egy jelenséget, problémát szeretnének jobban megérteni. A helyzet általában informális, nincsenek konkrét szabályok arra vonatkozóan, hogy ki mikor és meddig beszél. Még formálisabb környezetben is, mint például üléseken, kerekasztal-beszélgetéseken, nyilvános vitákon, a szabályok általában nagyon lazák.

Az oktatási vita, ahogyan azt a Za és Proti párbeszéd kultúra intézetében értelmezzük, lényegesen eltér ettől a fajta vitától, mivel formalizált és előre elkészített szabályok szerint zajlik, amelyekről minden résztvevő előzetes tájékoztatást és információt kap. Az oktatási vita szabályai, az úgynevezett vitaformátumok határozzák meg a felszólalók számát az egyes oldalakon, a felszólalók sorrendjét és feladatait, a felszólalások hosszát és a kérdések típusát. A vitaformátumok nagyon eltérőek, lehet, hogy mindkét oldalon csak egy beszélő van, lehet kettő, lehet három vagy több, és a beszélők a formátumtól függően egytől nyolc percig tarthatnak, kérdéseket az egyes felszólalások befejezése után vagy a felszólalások során lehet feltenni. Minden vitához előre ki van tűzve a megvitatni kívánt vitakérdés, tételmondat, amelyet az egyik oldal véd (állító oldal), a másik pedig tagad (negációs oldal). A vitázók több héttel vagy akár hónapokkal korábban is megkaphatják a megvitatni kívánt vitakérdést, tételmondatot (előkészített vitaállítás), vagy akár csak egy órával vagy 15 perccel a tényleges vita előtt (vita rövid felkészülési idővel vagy impromptu vitaállítás).

Az egyik kulcsfontosságú, és valószínűleg a formális vitát a nyilvános viták egyéb típusaitól megkülönböztető legfontosabb jellemző az, hogy minden résztvevő számára egyenlő esélyeket biztosít. Ugyanis nem fordulhat elő, hogy a vitakérdés védője egy percig, a tagadó beszélő pedig nyolc percig beszél, mivel a vita szerkezete megakadályozza az ilyen helyzeteket. Ha egy formális vita keretében a védő csoportnak három felszólalója van, a tagadó csoportnak is ugyanannyi a

felszólalója, a felszólalások időtartama mindkét fél számára azonos, a felszólalókat tilos megszakítani beszéd közben, ill. a felszólalók döntenek el, hogy az ellenfél csapatától hány vitakérdést fogadnak el. Röviden, a vita formális rendje minden résztvevő számára biztonságos teret biztosít, amelyben mindenki – hangos és magabiztos, csendes és félénk, bőbeszédű és ritka beszédű – egyformán részt vehet. Ellentétben más típusú vitákkal, ahol túl gyakran előfordul, hogy néhány résztvevő uralja a vitát, másokat megszakít a beszéd közben, és van, aki egyáltalán nem is jut szóhoz. A moderátorok is, ahogy azt sokszor látjuk kerekasztal-beszélgetéseken vagy tévébeszélgetéseken, túl gyakran több időt szentelnek az egyik félnek és kevesebbet a többieknek, és ez hozzájárul az egyensúly hiányához, következésképpen nem biztosítanak minden résztvevőnek egyenlő lehetőséget ötleteik bemutatására.

A formális vita, amelyet akadémiai vagy oktatási vagy versenyvitának is nevezhetünk, az oktatási rendszer egyik legrangosabb tanórán kívüli tevékenysége. Az angolszász világból származik, ahol először az egyetemeken honosodott meg, majd a közép- és általános iskolákba is átkerült. Az elmúlt 25 évben az egész világon elterjedt és szinte nincs olyan ország, ahol ne ismernék. Általában tanórán kívüli tevékenységként zajlik, vitakörökben vagy klubokban, ahol a vitázók legalább hetente egyszer találkoznak, és különféle vitakérdésekre, állításokra készülnek fel, majd vitaversenyeken találkoznak más iskolák vagy egyetemek vitázóival. A vitaversenyek lehetnek helyiek, regionálisak, országosak vagy nemzetközi. Szlovéniában általában 14 vitaversenyt rendezünk egy tanévben (hatot az általános iskolákban, hatot a középiskolákban, kettőt nemzetközi szinten). A vitaklubok maguk döntenek el, hány vitaversenyen vesznek részt. Emellett a vitaklubok más országokban is részt vehetnek nemzetközi vitaversenyeken. Középiskolás szinten már közel 30 éve kerül megrendezésre a középiskolai vitavilágbajnokság, amelyen országonként egy csapat indulhat; 2023-ban Vietnamban kerül megrendezésre. Röviden, a legtöbb ország a formális vitát ilyen vagy olyan formában versenytudományként ismeri. Megszervezhető különböző ifjúsági szervezeteken belül, tanórán kívüli foglalkozásként, vitakör vagy választható tantárgy formájában.

A vitát azonban egyre gyakrabban aktív módszerként alkalmazzák a különböző tantárgyak tanítása során a rendszeres tanórai keretek között. A *Za in proti* párbeszéd kultúrájával foglalkozó intézményben már évek óta fejlesztjük ezeket a módszereket. Az elmúlt években az Erasmus+ nemzetközi projektek keretében partnereinkkel közösen kézikönyveket és leckéket készítettünk a vitatechnikák

a különböző tantárgyak oktatásában történő alkalmazásához, például a társadalomtudományi és a természettudományos tantárgyakhoz, általánosságban és az egyes tantárgyakat illetően is, mint amilyen például az állampolgári nevelés, a médiaműveltség, a globális tanulás, a filozófia, az etika.

MEGHATÁROZÁS

Az oktatási vita egy fontos téma kiegyensúlyozott, strukturált kommunikációs eseménye, amelyben két ellentétes oldal (lehet több is) szembeszáll egymással, és megpróbálja meggyőzni a közönséget/bírákat. Folyamatként kell értelmezni, nem pedig egy egyszeri, befejezett eseményként.

A VITA ALAPVETŐ ELVEI

A vitában minden részt vevő fél – leggyakrabban két félről van szó, amely közül az egyik az állítást védi, a másik pedig elutasítja azt – egyenlő esélyekkel rendelkezik álláspontja ismertetésére. Ez azt jelenti, hogy függetlenül attól, hogy melyik vitaformátumról beszélünk, mindkét oldalon ugyanannyi ideje van, mint a másiknak. A vita formátuma meghatározza azt is, hogy hány felszólaló van az egyes oldalakon, a sorrendet, azt, hogy a felszólalók hogyan követik egymást, a felszólalók feladatait, az egyes személyek feladatait és a kérdések típusát. A vita egy beszélt kommunikációs esemény, amely előadásként és módszerként szolgál az ötletek és érvek közvetítésére, valamint azok kritikai elemzésére.

Minden vitának van egy előre meghatározott *vitakérdése*, amelyet megvitatnak, így a megbeszélés jobban összpontosít egy konkrét problémára, mint általában egy kötetlen beszélgetés során. A vita mindig azokról a kérdésekről folyik, amelyeket a társadalomban különbözőképpen értelmeznek, és amelyek egymásnak ellentmondó ideológiai feltevéseken keresztül elemezhetők és különböző megoldásokat kínálnak.

Az állítást úgy kell megfogalmazni, hogy lehetővé tegye a mellette és ellene szóló érvelést, valamint világosnak és egyszerűnek kell lennie. Vitakérdéstől függően értékekről, tényekről vagy leggyakrabban különböző politikákról vagy stratégiákról lehet vitát folytatni. A vitaindító állításnak mindig kiegyensúlyozottnak kell lennie oly módon, hogy mellette és ellene egyaránt lehessen érvelni. Így az egyik

fél olyan érveket hoz fel, amelyek megvédik az állítást, a másik fél pedig olyan érveket hoz fel, amelyek elutasítják az állítást és/vagy elutasítják a védő fél érveit. Röviden, minden csoport más-más nézetet, más-más érvet mutat be, és más-más feltevésből indul ki.

Természetesen mindkét csapat *elutasítja* az ellenkező oldal érveit, ezzel létrehozva egy úgynevezett *vitapontot*, amely a vita magját, lényegét képezi. A vitázók tehát nagyon körültekintően elemzik a szembenálló fél érveit, keresik az érvelésben a hibákat, bemutatják a különböző támpontokat, adatokat,... egyszerűen, az érvelés és a logika minden lehetséges technikáját felhasználják. Minden csapatnak meg kell cáfolnia az ellenfél érveit, de nem csak azt, hanem azt a kárt is helyre kell hoznia, amelyet a szembenálló csapat okozott neki az érvei elutasításával. Ezt úgy teszi, hogy elutasítja az ellenfél cáfolatát, kibővíti érveit, és új bizonyítékokat mutat be érvei alátámasztására. Az utolsó folyamat, amelynek minden vitában meg kell történnie, a vita teljes elemzése: először a vitában felmerült legfontosabb érveket és vitacsatákat azonosítják, mérlegelik, és magyarázatot adnak arra, hogy az egyik fél érvei miért jelentősebbek, és megindokolják, miért az adott oldal győzött.

Általában az ellenfél csapatának is lehetősége van kérdéseket feltenni. Kétféle kérdést ismerünk, az úgynevezett keresztkérdéseket és a felszólalások során felmerülő kérdéseket. A keresztkérdések azután következnek, amikor a felszólaló befejezte a beszédjét, és az ellenfél csapatának egy tagja kérdéseket tesz fel. A kérdéseket az első és a második felszólalás után teszik fel, és a vita formátumától függően minden alkalommal három-öt perc áll rendelkezésre a kérdések megválaszolására. A beszéd közben feltett kérdéseket a felszólaló beszéde közben teszik fel, és a szemben álló csapat vitázói megpróbálnak feltenni egy kérdést, és a beszélő maga dönti el, hogy mikor fogadja el és válaszolja meg a kérdést.

A hétköznapi informális vitához képest – amelyben a beszélgetőpartnert próbáljuk meggyőzni – nagy különbség az a tény, hogy az oktatási vitában mindig *a hallgatóságot vagy a bírakat szólítjuk meg*. Megpróbáljuk meggyőzni a bírakat, hogy az érveink jobbak. Így a bírák különböző szempontok alapján, a legdöntőbb az érvelés, döntenek el, hogy ki a győztes a vita során. Ha például az új tananyag bevezetésénél tanítási módszerként alkalmazzuk a vitát a tanórán, a bíró szerepét természetesen a tanár tölti be, de azt a többi diák is átveheti.

Számos különböző versengő vitaformátum létezik világszerte. A viták eltérnek egymástól az egyes oldalakon felszólalók számában (*egy, kettő, három...*), a

vítára való felkészülés módjában (egy vitakérdésre több hónapig, több hétig vagy mindössze 15 percig is készülhetnek), az általuk feltett kérdések típusa szerint (keresztkérdés, felszólalások közötti kérdések), a beszédek hossza, valamint az előadók feladatai szerint. Szlovéniában általános iskolai szinten Karl Popper vitaformátumban (két csapat, három felszólaló mindkét oldalon, keresztkérdések), középiskolai szinten a globális középiskolai vitaformátumban (két csapat, mindkét oldalon három felszólaló, kérdések a felszólalások között), valamint egyetemi szinten a brit parlamenti vitaformátumnak is nevezett globális egyetemi hallgatói vitaformátumban (két csapat mindkét oldalon, mindkét csapatnak két tagja van, kérdések a felszólalások között) bonyolítjuk le a vitákat.

Amikor rendszeres órákon alkalmazunk vitatechnikákat, általában a versengő vitaformátumokból származó különböző származékokat, a rövidített és egyszerűbb formátumokat, az osztálytermi tanításhoz igazított vitamódszereket, és természetesen versengő vitaformátumokat alkalmazunk.

A bemutató végén még néhány szó arról, hogy mi a vita, mi nem vita. A fent leírt vitának nem az a célja, hogy konszenzust vagy kompromisszumot találjon egy adott problémával kapcsolatban, fő értéke inkább a különböző nézőpontok mélyreható és tiszteletteljes elemzésében rejlik, amely elmélyíti egy adott probléma megértését, mind azokat az érveket, amelyeket a beszélő támogat, mind azokat, amelyekkel nem ért egyet. Ez azonban kiváló alapot nyújt egy-egy problémára a legjobb megoldások megtalálására, kompromisszumok megkötésére, a sürgető problémákra vonatkozó társadalmi konszenzusra, saját álláspontok védelmére.

MIÉRT „JÓ” A VITA

A vita fejleszti a kritikai gondolkodást, az érvelési készségeket, a médiaműveltséget, a nyilvános beszédkészséget és a hallgatási készségeket. Kiváló módszer az ismeretszerzésre, csapatmunkára oktatja a fiatalokat és megtanítja őket arra, hogyan találjanak megoldást a modern társadalom különféle problémáira. A vita képessé teszi a fiatalokat arra, hogy aktív polgárokká váljanak, mert olyan képességekkel ruházza fel őket, hogy szuverén módon és magabiztosan részt tudjanak venni a demokratikus folyamatokban, küzdjenek azért, amiben hisznek, és hatékony szószólóivá váljanak a jobb társadalmi változásoknak.

Mindannyian, akik ilyen vagy olyan módon foglalkozunk a vitával, azt tapasztaljuk, hogy a vita befolyásolja a tanulmányi sikert: javul az írás/olvasási készség és a szövegértés, valamint javul az általános tanulmányi eredmény, növekszik a kortárs események és tantárgyak iránti érdeklődés, erőteljesebb a tanulmányi törekvés, kevesebb a hiányzás az órákról, és a nem vitatkozókhöz képest többen iratkoznak be egyetemre. Hasonló megállapításokra tettek szert a 2016-ban az English Speaking Union keretében végzett *Debating the evidence* felmérés eredményei, amelyen belül különféle cikkeket és kutatásokat elemeztek a vita hatásáról. Így nem véletlen, hogy az angolszász világban, a legjobb egyetemeken, az egyetemi felvételi tekintetében különösen nagyra értékelik a vitát, ami hozzájárult a vita felvirágoztatásához a középiskolákban, például Dél-Koreában és Kínában. Ezen túlmenően a vitában kialakuló készségek – analitikus készségek, mint például az elemzés, az érvelés és a kritikus gondolkodás képessége, a kommunikáció az érvek világos és meggyőző előterjesztésétől az aktív hallgatásig, csapatmunka és vezetői készségek – olyan kulcsfontosságú soft készségek, amelyeket a modern vállalatok előnyben részesítenek a munkaerő felvétele során.

A vita fejleszti a kritikus gondolkodást

A vita az egyik legjobb módszer a kritikus gondolkodás fejlesztésére. A vita során a tanulóknak készen kell állniuk arra, hogy fenntartják érveiket, elemezzék és kritikusan értékeljék a szembenálló fél érveit, megvédjék saját érveiket, és ez a tény kritikus gondolkodásra készíteti őket. Míg a hagyományos oktatási módszerek arra tanítják a tanulókat, hogy kritikátlanul fogadják el az adott tartalmat, fogalmakat, addig a vita a megszerzett ismeretek kritikus értékelésére, elmélyítésére, új magyarázatok keresésére, további kutatásra, a bemutatott érvelés lényegének kritikai elemzésére, új megoldási javaslatokra ösztönzi a fiatalokat. Ezek mind olyan folyamatok, amelyek elengedhetetlenek a kritikus gondolkodáshoz. A kritikus gondolkodás képessége olyan aktivitás, amely a megszerzett ismereteket, ötleteket, fogalmakat új módon alkalmazza, és kreatív problémamegoldásra használja fel, valamint az ötleteket eredeti módon kapcsolja össze. A kritikus gondolkodás akkor fordul elő, amikor a tanuló egy általa megtanult fogalmat új tartalomra alkalmaz. Az elsajátított ismeretek átadása olyan helyzetben történik, amelynek elemzésére a tanuló előre nem készült fel.

A vita kommunikációs készségekre tanít

A fiatalok számára az egyik legfontosabb tulajdonság, amelyet a vita nagyon hatékonyan fejleszt, az önbizalom. Mégpedig azok a fiatalok, akik jól ismerik az érveket, értik az anyagot, amiről beszélni fognak, és akik természetesen már néhány vitát maguk mögött tudhatnak, magabiztosabban cselekszenek és magabiztosabbak is. De a vita egy másikfajta önbizalomra is tanít: a bátorságra, hogy higgadtak maradjunk még akkor is, amikor úgy tűnik, hogy minden összeomlik. A vita természetéből adódóan, amikor mindazt, amit az egyik vitázó mond, a másik vitázó elemzi, kritikusan értékeli, rámutat az érvelés hibáira, jobb megoldásokat mutat fel, gyakran váratlan érvekkel, így mindenkinél, aki vitával foglalkozik, fejlődik a gondolkodás és a gyors reagálás képessége. Ugyanis egy vitában válaszolni kell az ellenfél érveire, és a vita során nincs sok idő az elmélkedésre. A vitákra való felkészülés során a vitázók számos érvet, és az azokra adott választ, előre láthatnak, de számos érvre a vita során kell választ találniuk, és mindez növeli a gondolkodás sebességét, és azt a képességet, hogy a váratlanra magabiztos módon tudjunk választ adni.

Természetesen az önbizalom mellett a vita minden más meggyőzési technikára is tanít, ilyen például a szavak hatalmas ereje, a különböző beszédtaktikák, a beszédszervezés, a hatékony testbeszéd és a közönségelemzés. Minden kutatás azt mutatja, hogy a vitázók szókincsüket is fejlesztik, a vitát többek között az idegennyelv-tanulás kiváló módszerének ismerik el. A kutatások azt mutatják, hogy a vitázók többet olvasnak és jobban megértik a szövegeket, mint a nem vitázók. Mivel az ellenfél érveinek elutasítása az ilyen típusú vita egyik lényeges jellemzője, a vita a hallgatási és íráskészségeket is tanítja. A ma individualizált és atomizált világában, amikor még a szerelmesek is telefonjukkal a kézben ülnek egymás mellett, amikor a beszélgetéseket képek és egyszavas mondatok váltják fel, az aktív hallgatás készsége még inkább szükséges, ha nem épp létfontosságú. Végül, de nem utolsósorban, a munkáltatók is olyan személyeket keresnek, akik tudják, hogyan kell valakit meghallgatni, mivel ez a vezetők egyik legfontosabb tulajdonsága.

A vitázók a képzésen azon túl, hogy jobb szónokká válnak, a meggyőzési technikák felől nézve is megtanulják felismerni a politikai beszédben oly gyakori meggyőzési technikák negatív következményeit, manipulatív erejét. A meggyőzési technikák sikeres alkalmazása – a megvitattott, alaposan feltárt tartalommal és a szilárd érvekkel kombinálva – olyan készség, amely nemcsak az iskolában, hanem egész életükön át biztosítja a vitázók számára a sikert, mivel tudni fogják, hogyan kell először is jól kutatni a kérdéses anyagot, majd elemezni, jól rendszerezni

és meggyőzően bemutatni az információkat. Mivel elsajátítják a meggyőzés technikáit, másokban is felismerik, ha etikátlanul használják fel ezeket, amikor a beszélő csak az érzelmekre játszik, amikor a tartalom rejtett vagy nincs kellően alátámasztva, illetve amikor csak az olcsó párbeszéd érvényesül.

A vita tényszerű és médiaműveltséghez vezet, mivel fejleszti az információk aktív felkutatását, kiválasztását és elemzését

Minden vitára való felkészülés egyik alapvető összetevője a kutatás. Ugyanis az első feladat, amit a vitatkozók elvégeznek, miután megtudják, hogy milyen vitakérdésről fognak vitázni, az az, hogy beírnak néhány kulcsszót a böngészőbe és elkezdik kiválasztani és elolvasni a megtalált anyagokat, vagy elmennek a könyvtárba, és minél több anyagot keresnek ki a témában, könyvekben, folyóiratokban és különféle egyéb adatbázisokban egyaránt. Ezzel képzik magukat és a különféle, a klasszikus könyvtári és a korszerű keresőeszközök használatának mestereivé válnak. A legtöbb vitaformátum azt is megköveteli, és ez különösen fontos az osztályokban és az esszéírásban folytatott viták során, hogy a vitázók idézzék, honnan származnak az adatok, hol találtak egy bizonyos elméletet, statisztikát, kutatást, hasonlóan ahhoz, ahogyan azt az írásbeli szakdolgozat vagy esszé elkészítésekor kell tenniük.

Természetesen a vitázók megtanulják azt is, hogyan kell olvasni az anyagot, mivel számos dokumentumot kell áttekinteniük annak érdekében, hogy átfogó betekintést nyerjenek a szóban forgó témába, ami egy-egy dokumentum gyors áttekintésére, „szkennelésére” képezi őket. Emellett képesek elvégezni az áttekintett információk gyors kiértékelését, és tudják, hogyan nyerjék ki a vitához szükséges információkat. Az is rendkívül fontos, hogy a vitára való felkészülés során ne csak az egyik, hanem mindig mindkét fél számára keressenek információt, mind a vitaindító, mind az azt elutasító fél számára is. Így eltérő értelmezésekkel, egymásnak ellentmondó elképzelésekkel, értékelésekkel szembesülnek, ami hozzájárul a modern világ jelenségeinek elmélyültebb és átfogóbb megismeréséhez.

Az olyan készségek, mint például az információkeresés gyorsasága, a minőségi információk azonosítása, az információk kiválasztása és természetesen az információk elemzése, a legértékesebb és legtiszteltebb, de egyben a legszükségesebb készségek közé tartoznak. E képességek nélkül az ember egyszerűen nem képes túlélni a 21. század információs korszakában, ha lépést

akar tartani a fejlődéssel, és teljes életet akar élni, a magánéletében és a szakmai életében egyaránt, aktívan részt akar venni annak a környezetnek a kialakításában, amelyben él, és fel kívánja ismerni a társadalmi és civilizációs változásokat a helyi és globális közösségben, röviden, aktív állampolgárként kíván élni.

Az álhírek korszakában, amikor a média különféle ideológiai blokkok vagy a tőke propagandagépezetévé vált, és amikor a fiatalok többsége a közösségi hálózatokból szerez információkat a világ történéseiről, akkor a „sorok között olvasás” vagy az információk kritikus értékelése kulcsfontosságú készség, amelyre szükség van mindenki számára, aki megbízható tájékoztatást szeretne kapni arról, hogy mi történik a világban és aktívan részt kíván venni a demokratikus folyamatokban.

A vita a tudást magatartássá alakítja

A vita gondolkodásra, új megoldások keresésére ösztönzi mind a tanulókat, mind a tanárokat, mert a vita lényege éppen az, hogy új kognitív tereket teremtsen minden érintett számára. A viták élénk párbeszédet jelentenek a tájékozott egyének között, bármely állítás ellenvetésre számíthat, és ez az a hely, ahol a tudás kritikus alkalmazásával új ötletek születnek. Már maga a vitára való felkészülés is – amely sok kutatást, adatgyűjtést, információk értékelését jelenti, beleértve azok az érvek értékelését is, amelyekkel nem ért egyet, valamint a különböző információk kreatív felhasználása – új tudásmodelleket hoz létre. Az osztálytermi vita egyik fő előnye, hogy megtanítja a megszerzett tudást olyan hasznos formává alakítani, amellyel a tanulók szuverén módon rendelkezhetnek és különféle körülmények között felhasználhatnak, és azt a tudás elvont szintjéről az alkalmazásokba, a viselkedésbe, valamint a tanultak közvetítéséről a kreatív felhasználás szintjére viszik át.

Bojana Skrt

III. FEJEZET: VITÁS ÁLLÍTÁSOK

A versengő viták az állítások megvitatása körül forognak – olyan kijelentések körül, amelyeket az egyik csapatnak meg kell védenie, a másik csapatnak pedig elleneznie kell. A vitás állítások többsége úgy van megfogalmazva, hogy az elején az “Ez a gyülekezet” kifejezés áll (pl. Ez a gyülekezet betiltaná a fosszilis meghajtású járműveket), ami kissé szokatlannak tűnhet annak, aki először vitázik. Azonban ez a kifejezés nem okozhat komolyabb megértési nehézségeket, mivel mindig helyettesíthető a “mi” kifejezéssel. (Mi betiltanánk a fosszilis meghajtású járműveket), de teljesen elhagyható (Betiltanánk a fosszilis meghajtású járműveket), és a jelentés ugyanaz marad.

A VITÁS ÁLLÍTÁSOK TÍPUSAI

Különböző típusú vitakérdések léteznek, és mindegyik típus más-más kötelezettséget vagy terhet ró a csapatokra, és más-más stratégiát követel meg a vitakérdés meggyőző védelméhez vagy ellensúlyozásához. Hagyományosan háromféle vitakérdés létezik: ezek a tényekre, értékekre és politikákra vonatkozó vitakérdések; idővel azonban egyre hangsúlyosabbá váltak azok a vitaállítások, amelyek kívül esnek ezeken a standard kategóriákon, és ezekről részletesebben e fejezet későbbi részében lesz szó. A vitában a tényekre és értékekre vonatkozó vitaállítások általában nagyon hasonlóak, gyakran összetéveszthetők, vagy nem teljesen egyértelmű, hogy melyik kategóriába tartoznak, de ez nem végzetes magára a vitára nézve.

VITA-TÉNYÁLLÍTÁSOK

A tényszerű tételmondatok a legegyszerűbbek, hiszen a csapatoknak csak azt kell bizonyítaniuk, hogy a vitakérdést alkotó állítás helyes, ha a csapat a védő oldalon van, vagy helytelen, ha a tagadó oldalon van. Más szavakkal: valami vagy igaz, vagy nem. Például az „Ez a gyülekezet úgy véli, hogy a turizmus több kárt okoz, mint hasznot” vitakérdésről folyó vitában mindkét fél vitaállítása egyértelműen kiderül magából a vitakérdésből. Ha a vitaállítás azt mondja, hogy valami több kárt okoz,

mint hasznót, a védő oldalnak be kell bizonyítania, hogy több a káros eset a turizmus terén mint a pozitív, vagy hogy azok az esetek, amelyek kárt okoznak, fontosabbak, mint azok az esetek, amikor valami pozitív történik. Így ahhoz, hogy az ellenző oldal győzzön, nem elég egyetlen példát említeni, ahol nagyobb hasznót lehetett volna elérni.

VITA-ÉRTÉKÁLLÍTÁSOK

Az értékvita-felvetések többértelműek mint a tényvita-felvetések, mivel nagyon világos meghatározást igényelnek arról, hogy pontosan mi is a vita tárgya vagy a vita kritériuma. Az „Ez a gyülekezet úgy véli, hogy az atomerőművek biztosítják a legmegfelelőbb villamosenergia-forrást” és „Úgy gondoljuk, hogy a környezetvédelem fontosabb, mint a gazdasági fejlődés” vitanyilatkozatok értékvitas állítások, mivel további lépéseket kell tenni, mielőtt egyértelművé válna, hogy az egyes csapatoknak mit kell bizonyítaniuk a győzelemhez. Ezért kritériumokat kell meghatározni arra vonatkozóan, hogy mit kell érteni „a legalkalmasabb villamosenergia-forrás” alatt, és mit kell érteni „a fontosabb” alatt. A legmegfelelőbb villamosenergia-forrás az, amelyik a legolcsóbb? Vagy talán az, amelyik a legbiztonságosabb vagy egyszerűen a leghatékonyabb abból a szempontból, hogy mennyi villamos energiát lehet előállítani egy bizonyos idő alatt? Az imént feltett kérdésekre adott válaszok nem magától értetődőek, és vita tárgyát képezik.

VITA-POLITIKAÁLLÍTÁSOK

A vitapolitikai állítások azok, amelyek konkrét cselekvést, meghatározott politikát követelnek (gyakran, de nem feltétlenül az állam részéről). Általában a vitakérdésben szereplő „cselekvést, történést kifejező ígéről” azonosíthatók, illetve abból, hogy a jelenlegi helyzetbe vagy a *status quo-ba* történő beavatkozást javasolnak, azaz valamilyen változást vezetnek be. Éppen azért, mert az ilyen típusú vita állítások változást idéznek elő, elengedhetetlen, hogy az azt megerősítő oldal azonosítsa azt a problémát, amelyet a vitaállítás megold. Meg kell határoznia, hogy szükséges-e tenni valamit a leírt probléma megszüntetése vagy enyhítése érdekében. Így az „Ez a gyülekezet betiltaná a műanyag zacskókat” vitakérdés esetében valószínűleg magyarázatot várhatunk arra, hogy jelenleg nagy probléma a műanyag termékek túltermelése, ami negatív hatással van a környezetre. Az „Ez

a gyülekezet támogatja a Krško Atomerőmű második blokkjának építését” állítás megvitatása során a védő oldalnak nemcsak az építkezés pozitív aspektusait kell meghatározni, hanem arra is rá kell mutatni, hogy létezik-e jelenleg valamilyen probléma (ami lehet elégtelen villamosenergia-termelés vagy esetleg Szlovénia túlzott energiafüggősége), amellyel a vitakérdés foglalkozik és amit megold.

A politikai vitakérdések megvitatása során fontos, hogy a védő oldal modellt vagy tervet mutasson be arra vonatkozóan, hogy mi lenne a konkrét intézkedés. Meg kell válaszolnia azokat a kérdéseket, amelyek az esettől függően a következők lehetnek: ki az, aki végrehajtana az intézkedést; milyen intézkedést javasolnak és hogyan valósítják azt meg, ki finanszírozná az intézkedést, milyen szankciókat szabnának ki az intézkedés be nem tartásáért, vagy lennének-e kivételek. A politikát végrehajtó szereplő nem feltétlenül állam, lehet nemzetközi szervezet, például az ENSZ, a Világbank, az iskola, a szülők, egy civil szervezet, az egyén ... Például az „Ez a gyülekezet vegetáriánussá nevelné a gyerekeket” vitaállításban az „Ez a gyülekezet” kifejezés nagy valószínűséggel a szülőkre vonatkozik, de utalhat az iskolára is.

MÁS TÍPUSÚ VITAÁLLÍTÁSOK

A nehezebben kategorizálható vitaállítások közé tartoznak azok, amelyek a következővel kezdődnek: „Ez a gyülekezet támogatja/ellenzi”, hogy egy jelenség vagy cselekvés több kárt okoz-e, és ellenezni kell-e azt, vagy éppen ellenkezőleg. Bár néha ezek a vitaállítások politikákra vonatkozhatnak, a védő csoportnak nincs lehetősége (*a fiat alapján*) konkrét modellt javasolni, hanem meg kell magyaráznia, hogy egy bizonyos jelenségnek minek is kell lennie. Példa egy ilyen vitaállításra: „Ez a gyülekezet támogatja a vasúti infrastruktúrába történő nagyobb beruházásokat az utakra irányuló beruházások rovására”. A védő oldal itt nem tud modellt felállítani, de szemléltetheti és leírhatja, hogy a vasúti infrastruktúrába történő jelentős beruházások valószínűleg mit jelentenének.

Még összetettebb azon vitafelvetések változata, amelyek az „Ez a gyülekezet sajnálja” kifejezéssel kezdődnek, amikor a csapatoknak nem kell egyetérteniük abban, hogy egy olyan világ, amelyben egy adott jelenség létezik, több előnnyel vagy kárral jár-e, mint egy hipotetikus vagy alternatív világ, amelyben a jelenség nem létezik. Például a „Sajnáljuk a Kiotói Megállapodást” állításról szóló vita során elvárhatjuk, hogy a védő oldal elemezze a Kiotói Megállapodás összes negatív hatását. A vita időtartama nemcsak a jelenben van meghatározva, hanem a vita

tárgyát képező jelenség időtartama is korlátozza; a védő oldal ezért leírhatja a Kiotói Megállapodás valamennyi negatív hatását annak elfogadásától napjainkig, és az ellenző oldal annak pozitív következményeit. Mindkét félnek – és ez kulcsfontosságú az ilyen típusú vitakérdésekben – állást kell foglalnia egy alternatív világ mellett – vagyis milyen lenne a világ, ha nem kerülne sor a Kiotói Egyezmény elfogadására. A védő oldal dönthet például úgy, hogy azzal érvel, hogy egy Kiotómentes világban több hely lenne más, jobb éghajlati megállapodásoknak. Minden alternatívát meg kell indokolni, vagy magyarázattal kell alátámasztani.

Minden vitafelvetést általános perspektívából kell megvitatni – nem abból a szempontból, hogy mi a legjobb eredmény egy adott szereplő számára, hanem abból, hogy mi a legjobb eredmény mindenki számára. Ez nem vonatkozik azokra az esetekre, amikor a szereplő álláspontja kifejezetten szerepel a vitafelvetés szövegében. Az „Az atomenergia felhagyása az EU érdeke” és „Ez a gyülekezet az EU-hoz hasonlóan felhagyna az atomenergiával” vitakérdéseknél elengedhetetlen, hogy a csapatok elemezzék az EU érdekeit. Azok az érvek, amelyek nem az állítás egyetlen fontos szereplőjére, esetünkben az EU-ra gyakorolt hatásra vonatkoznak, nem relevánsak a vitában.

Néhány szó megváltoztatása drasztikus változást jelenthet a vitaállítás jelentésében, és a vitaállítás típusának módosulását jelentheti. Például a „Betiltanánk a személygépkocsikat” és az „Ez a gyülekezet úgy véli, hogy a személygépkocsik több kárt okoznak, mint hasznot” vitaállítások két nagyon eltérő vitához vezetnek, jóllehet mindkettő ugyanarról a témáról szól. Az első esetben az állítást megerősítő csapatnak be kell mutatnia egy modellt a személygépkocsikra vonatkozó tilalom érvényesítésére, mindkét csapatnak meg kell vitatnia, hogy milyen következményekkel járna a politika, és az ellenző csapat pedig ragaszkodhat ahhoz, hogy ez a személyes tulajdonhoz való jog indokolatlan korlátozást jelent. E kérdések egyike sem releváns a második vitakérdés szempontjából, mivel a csapatoktól csak azt várják el, hogy elemezzék a személygépkocsik előnyeit és hátrányait, és hogy a kettő közül melyik a fontosabb. A vita nem egy hipotetikus forgatókönyvről szól, ahol a személygépkocsik nem engedélyezettek.

VITAÁLLÍTÁSOK – STRATÉGIÁK

A védő oldal általában teljesen egyértelmű, mivel a vitakérdéseket úgy fogalmazzák meg, hogy egyértelműen meghatározzák, mit képviselnek.

“A szlovén kormánynak olyan törvényt kellene elfogadnia, amely lehetővé tenné szélerőművek azonnali építését a helyi közösség és önkormányzat hozzájárulása nélkül is.”

A fenti példában például kézenfekvő a vita védő oldala által szorgalmazott “út”: egy olyan világ, amelyben a szélerőművek azonnal megépülhetnek, akár a helyi közösség és az önkormányzat hozzájárulása nélkül is. A védő oldalnak joga van pontosabban (de a vitakérdés keretein belül) meghatározni, hogy mit is jelentene egy bizonyos változás.

A tagadó oldal összetettebb. Amikor egy változtatást ellenzünk, két alapvető lehetőség közül választhatunk:

1. meg tudjuk védeni a status quo-t, a jelenlegi állapotot;
2. védekezhetünk valamilyen más megoldással.

Bár ez a két lehetőség nagyon különbözik egymástól, az alapelv, amely egyesíti őket, egyszerű. A jelenlegi helyzetben nyilvánvalóan van némi tőke a változás bevezetéséhez. Ez lehet pénz, ha építeni akarunk valamit, lehet politikai akarat, ha meg akarjuk változtatni valaminek a megvalósítási módját, vagy bármi más. A védő oldal majd megpróbál meggyőzni minket arról, hogy ezt a tőkét pontosan erre a változásra kell fordítanunk, míg a tagadó oldalnak lehetősége van annak bemutatására, hogy jobb lenne nem tenni semmit és megtakarítani a tőkét, vagyis hogyan lehetne jobban felhasználni azt.

Az, hogy a tagadó oldal mit tud megvédeni, attól függ, hogy mekkora tőkére van szükség a védő oldal által védett tételmondat érvényesítéséhez. A fentiek (szélerőművek) esetében a védő oldal által támogatott törvény végrehajtása bizonyos mértékű politikai akaratot igényel, ami azt jelenti, hogy a tagadó fél hasonló intézkedéseket javasolhat, például: „Inkább olyan törvényt fogadnánk el, amely lehetővé tenné a naperőművek azonnali építését.” Azt is javasolhatja, hogy ne tegyenek semmit: “Hagyjuk a helyzetet úgy, ahogy van.” De nem javasolhat olyan alternatívákat, amelyek több tőkét igényelnének, mint például: “Azonnal 10 milliárdot fektetnénk be egy fúziós reaktor építésébe.”

Azon vitakérdések megvitatása során, amelyek esetében a védő oldal nem alkalmaz semmilyen tőkét, a tagadó oldal sem használhatja fel azt. Az “Úgy gondoljuk, hogy a biológiai sokféleség csökkenése rosszabb, mint az üvegházhatású gázok

felhalmozódása a légkörben” vitakérdésben a védő oldal egyszerűen igazolja a vitatott állítás érvényességét, és nem vezet be semmilyen változást a világban, ami azt jelenti, hogy a tagadó oldalnak nincs más választása, mint megmagyarázni, hogy miért nem érvényes a vitatott állítás.

A tagadó fél oldalán tehát el kell gondolkodnunk azon, hogy mit is tudunk valójában megvédeni. A reálisan megvédhető lehetőségek keretein belül kiválaszthatjuk a legjobbat, vagy azt, amelyik a legkönnyebben védhető. Az alábbi táblázatban bemutatjuk azokat a stratégiai lehetőségeket, amelyekkel mindegyik fél rendelkezik a kiválasztott vitakérdésekkel kapcsolatban. Csak az egyes csapatok által megvédhető általános álláspontokra vagy stratégiákra adunk példákat. Azonban mindkét oldalnak mindig érvekkel kell bizonyítania, hogy az ő álláspontja miért jó. A tagadó oldalnak egy kicsit több mozgástere van az érvek megválasztásában, mivel összpontosíthat az általa támogatott világ jó aspektusainak kiemelésére, vagy a védő oldal által védett világ káros vagy rossz aspektusainak feltárására. A legtöbb vitában a kettő kombinációja érvényesül, és a tagadás révén rendszerint a védő oldal is megalapozza az ellenző oldal világának negatív aspektusait.

Vitaállítás	Mivel érvelhetnek az állítás előterjesztői	Mivel érvelhetnek az állítás tagadói
Támogatjuk az atomenergiát	Nukleáris energia felhasználása	Egyéb energiaforrások felhasználása
Megépítenék a Krško Atomerőmű második blokkját	A Krško Atomerőmű második blokkjának építése (NEK 2)	1. Másik erőmű építése 2. Semmit sem építünk
A környezetvédelmi aktivistáknak alkalmazniuk kellene a polgári engedetlenség elveit	Polgári engedetlenség a környezetvédelmi aktivizmussal szemben	1. A környezeti aktivizmus egyéb formái 2. A környezetvédelmi aktivizmus hiánya
A fejlődő országoknak joguk van fosszilis tüzelőanyagok felhasználására	A fejlődő országok joga a fosszilis tüzelőanyagok felhasználására	A fejlődő országok fosszilis tüzelőanyagok felhasználására vonatkozó jogainak hiánya
Be kellene tiltani az egyszer használatos csomagolást	Az egyszer használatos csomagolás tilalma.	Az egyszer használatos csomagolás folyamatos használata az anyagok szigorúbb szabályozását is eredményezheti
Mi, az ENSZ, sajnálatunkat fejezzük ki az egyiptomi környezetvédelmi csúcstalálkozóval kapcsolatban	Az ENSZ szemszögéből nézve az egyiptomi környezetvédelmi csúcstalálkozó több rosszat tett, mint jót	Az ENSZ szemszögéből nézve az egyiptomi környezetvédelmi csúcstalálkozó több jót tett, mint rosszat
Inkább a kiotói mechanizmust részesítjük előnyben a párizsi környezetvédelmi mechanizmussal szemben	A kiotói környezetvédelmi mechanizmus jobb, mint a párizsi	A párizsi mechanizmus jobb, mint a kiotói

IV. FEJEZET: A VITÁS ÁLLÍTÁSOK LISTÁJA

A környezetvédelmi témák a vitaversenyek rendszeres részét képezik minden szinten. A jelen lista 50 vitatható állítást kínál, amelyek az éghajlatváltozásból adódó problémák megoldásának vagy a zöld jövőre való átállás stratégiáinak különböző aspektusaira terjednek ki. Nehézségükben és összetettségükben különböznek egymástól, mivel azt szeretnénk, hogy minden célközönség találjon valami érdekeset és a számára megfelelőt.

1. A Kohézió keretében az állattenyésztésre elkülönített pénzeszközöket az emberek zöldség- és gyümölcsstermesztésére kellene fordítani.
2. A vizeket és a vízforrásokat soha nem szabadna privatizálni.
3. A környezetvédelmi civil mozgalmaknak a jogalkotási megoldásokért folytatott lobbizásra kellene összpontosítaniuk (például a kibocsátási kvótákkal való kereskedelem, a hidraulikus rétegrepesztés (fracking) betiltása...), és nem az egyéni cselekvésekre (például újrahasznosítás, személygépkocsik csökkentett használata) támogatására ...).
4. Szlovéniának a vasutak korszerűsítését kellene előnyben részesítenie, nem pedig a közutak modernizálását.
5. Támogatjuk az atomenergiát
6. Megépítenénk a Krško Atomerőmű második blokkját.
7. A környezetvédelmi aktivistáknak alkalmazniuk kellene a polgári engedetlenség elveit.
8. A fejlődő országoknak joguk van fosszilis tüzelőanyagok felhasználására.
9. Be kellene tiltani az egyszer használatos csomagolást.
10. Ez a gyülekezet, mint az Egyesült Nemzetek Szervezete, sajnálja az egyiptomi környezetvédelmi csúcstalálkozót.
11. A kiotói mechanizmust részesítjük előnyben a párizsi környezetvédelmi mechanizmussal szemben.
12. Korlátozni kellene az egy főre eső energiafogyasztást.
13. Ez a gyülekezet létrehozná a kibocsátási kvóták globális kereskedelmi piacát.
14. Ez a gyülekezet ellenzi a kiotói megállapodást.

15. Ez a gyülekezet úgy véli, hogy a környezetvédelmi aktivistáknak szorgalmazniuk kellene a nagy húsfeldolgozó vállalatok kisebb egységekre való szétválását.
16. Ez a gyülekezet támogatja a géntechnológiát, amely az embereket az éghajlatváltozáshoz igazítja.
17. Ez a gyülekezet sajnálja a világuír kommercializálódását.
18. Ez a gyülekezet államosítaná az összes energiavállalatot az éghajlatváltozás elleni küzdelem érdekében.
19. Ez a gyülekezet úgy véli, hogy az országok klímapolitikáját szakértőknek és nem politikusoknak kellene irányítaniuk.
20. Ez a gyülekezet betiltaná az autókat a városközpontokban.
21. Ez a gyülekezet úgy véli, hogy a környezetvédelmi mozgalmaknak radikális intézkedéseket kellene alkalmazniuk (levesdobálás, autópályák lezárása, közintézmények elfoglalása) céljaik elérése érdekében.
22. Ez a gyülekezet támogatja a visszamenőleges hatály tilalmának eltörlését a környezet elleni bűncselekmények esetében.
23. Ez a gyülekezet úgy véli, hogy a fejlődő országoknak joguk van ahhoz, hogy a gazdasági fejlődést a környezetvédelemmel szemben előnyben részesítsék.
24. A politikusoknak Európán belül nem szabadna használniuk a légi közlekedést.
25. Ez a gyülekezet sajnálatát fejezi ki az antinatalizmus népszerűségének növekedése miatt.
26. Hagyjunk fel a nagy szennyezőktől származó termékek vásárlásával (Coca-Cola, Pepsi, Nestle...).
27. Az iskolai étkezéseknek hetente legfeljebb kétszer kellene húst tartalmazniuk.
28. Az ökoturizmus több kárt okoz, mint hasznot.
29. A nemzetközi közösségnek a Willow projekt részeként el kellene ítélnie a tervezett olajkitermelést az Északi-sark keleti részén.
30. Meg kellene tiltani a természetes palackozott víz előállítását és értékesítését.
31. El kellene kezdenünk a Hold benépesítését.
32. A globális felmelegedés elleni küzdelem és a környezet megóvása érdekében vegetáriánusokká kellene válnunk.
33. A benzines autókat elektromos autókra kellene cserélni.
34. A főemlősöknek – például a majmoknak és a delfineknek – ugyanazt az élethez, a fizikai fájdalomtól való védelemhez és a szabad mozgáshoz való jogokat kellene biztosítanunk, mint az embereknek.

35. A természetes karácsonyfákat műfákra kellene felcserélni.
36. A turisztikai helyek és nevezetességek védelme érdekében turisztikai kvótákat kellene bevezetni.
37. A környezetet erősen szennyező országoknak meg kellene nyitniuk határait a környezeti menekültek előtt.
38. Minden országnak rögzítenie kellene alkotmányában a vízhez való jogot.
39. Támogatjuk a Hold és más égitestek benépesítését a környezeti változásokra adott válaszként.
40. Egyénként a legtöbb, amit tehetünk a környezet védelme érdekében, az az, hogy felhagyunk a hús és húskészítmények fogyasztásával.
41. A Nemzetközi Büntetőbíróságnak el kellene kezdenie a környezet elleni bűncselekményeket emberiség elleni bűncselekményként kezelni.
42. Az államnak meg kellene határoznia az egy főre jutó maximális vízfogyasztást.
43. A vegetáriánusoknak és a vegánoknak intenzíven kellene lobbizniuk a környezetükben, hogy az emberek ne fogyasszák a húst.
44. Az Alpokban a környezetvédelemnek elsőbbséget kellene élveznie a turizmus fejlesztésével szemben.
45. Az alpesi völgyekben meg kellene tiltani a személygépjárművek használatát.
46. Kvóták bevezetésével kellene korlátozni az Alpok látogatóinak számát.
47. Az ökológia legnagyobb ellensége a kapitalizmus.
48. Hagyjunk fel a fast fashion termékek vásárlásával és viselésével.
49. A fák ültetését minden szinten az iskolai tanterv kötelező részévé kellene tenni.
50. Támogatjuk a nemzetközi büntetőbíróság létrehozását a „Föld elleni bűncselekmények” ügyében.

NÉHÁNY SZÓ AZ ÉRVELÉSRŐL

A formális logika világában az érv egy bizonyos állítás, amely ésszerű módon egy belőle logikusan következő következtetésre vezet, amelyet az okfejtés elején még feltehetően nem ismerünk. A mondatok, állítások egy érvelésben tehát (logikailag) bizonyítják a következtetés érvényességét, ha előre meghatározott, logikai szabályok által szabályozott módon kapcsolódnak egymáshoz. A következtetés valódisága (logikai értelemben) nem nagyon fontos kategória; a következtetés akkor igaz, ha az érvelés helyes volt, az állítások összekapcsolódnak, és ha az összes általunk összekapcsolt állítás is igaz.

Amikor azonban a vitában egy érvről beszélünk, mindenekelőtt az érv jelentését kell szem előtt tartanunk, amely a vitában betöltött szerepével kapcsolatos. Természetesen az érvelést megfelelően kell megfogalmazni, de ez a forma szükségszerűen alá van rendelve a céljának, annak, amit a vele folytatott vitában el akarunk érni.

Minden megvitatott témáról számos különböző álláspontot alakíthatunk ki. Így negatívan vélekedhetünk az elektromos járművek vásárlásának esetleges támogatásáról: mert a legtöbb elektromos autó ára a támogatás ellenére még mindig túl magas az átlagos vásárló számára és így csak azokat támogatjuk, akiknek nincs igazán szüksége rá, mert a működésükhöz szükséges lítium kitermelése elképzelhetetlen környezeti károkat okoz a fejlődő országokban, mert az elektromos autók csak növelik a villamosenergia-szükségletet, amelyet még mindig nagyrészt fosszilis tüzelőanyagokból állítanak elő, vagy mert új státuszszimbólumként nem igazán szüntetik meg szinte az összes környezeti probléma fő okát, nevezetesen a fogyasztást, hanem éppen ellenkezőleg, társadalmilag elfogadhatóvá teszik, és így eltérítik az embereket attól, hogy a mindennapi viselkedésükben valóban szükséges változásokat elérik. Mindezek a különböző nézetek érvekké válhatnak egy vitában. Ugyanez vonatkozik természetesen azokra a különböző nézetekre is, amelyek arról szólnak, hogy miért jobb választás még mindig az elektromos autó, mint a klasszikus belsőégésű autó.

Az érvelés tehát egy viszonylag szűk látókörű nézet a problémáról, amellyel foglalkozunk: az általunk vitatott javaslattal (villamos járművek támogatása) nagyon szűk és konkrét módon tudunk egyetérteni vagy ellenkezni. A javaslat erkölcsi, gazdasági, környezeti, pszichológiai és egyéb okokból elfogadható lehet, így erkölcsi, gazdasági, környezeti vagy pszichológiai érveket fogalmazhatunk meg az állítással kapcsolatban. Ahhoz, hogy a probléma ilyen szűk látókörű szemlélete egyáltalán szerepet játszhasson a vitában, két követelménynek kell megfelelnie.

Először is, és itt térjünk vissza a formai követelményekhez: úgy kell megfogalmazni, hogy mindenki számára világos legyen (egy vitában ez főleg az ellenfél csapata és a bíró), hogy miért van értelme annak az állításnak, amelyet védünk. Ez azt jelenti, hogy az érvelésnek rá kell világítania azokra a gondolati folyamatokra, amelyek az általunk védelmeszt állásponthoz vezettek bennünket. Az ellenző csapatnak (vagy bírónak) nem kell egyetértenie az általunk támogatott állítással („az elektromos autók támogatása növeli a fosszilis forrásokból származó villamosenergia-fogyasztást”), de minden érvek arra kell irányulnia, hogy kellő módon egyértelműsítse a logikai érvelésünk érvényességét vagy az állításunk alátámasztására felhozott bizonyítékok relevanciáját ahhoz, hogy más racionális lények is megértsék álláspontunkat. A jó érvek tehát megkülönbözteti a logikai érvelés menetének világossága és láthatósága, valamint az ilyen érvelésben hivatkozható jó és értelmes példák használata.

Másodszor, és ez összefügg az érv lényegével: az érvelést úgy kell megfogalmazni, hogy ne csak annak igazságtartalma vagy racionális mivolta legyen nyilvánvaló, hanem mindenekelőtt a vitában betöltött fontos szerepe, súlya az ellenfelek által megfogalmazott érvekhez képest. Így például az az érv, hogy az elektromos autók javítják az életminőséget, mert csendesebbek a hagyományosoknál (kevesebb zajszennyezés) és kevesebb üvegházhatású gázt bocsátanak ki, nagyon egyszerűen megfogalmazható annak bizonyítására, hogy ez igaz (vagy miért állítjuk ezt), azt azonban sokkal nehezebb lesz bizonyítani, hogy a lítiumbányászatból származó környezeti károkkal szemben a kisebb zaj valódi előnyt jelent, vagy azt, hogy az otthoni parkolóban lévő kisebb búz valóban jelentősen jobb, mint a hőerőművekből származó üvegházhatású gázok magasabb kibocsátása (különösen, ha ezek a hőerőművek hulladékanyagok, például autóabroncsok és ipari hulladékok együtt égetésével termelnek energiát). Az érvelést tehát úgy kell megfogalmazni, hogy egyrészt kiemelje állításunk érvényességét és valóságát, másrészt annak súlyát; ezért lehetővé kell tennie számunkra, hogy a vita bármely

pontján összehasonlíthatjuk az ellenérdekű fél érveivel, és hogy megmutassuk, miért igazabb és relevánsabb, mint az ellenérdekű fél érvei.

HOGYAN FOGALMAZZUNK MEG EGY ÉRVET

Amikor vitacsoportunk tagjaival vagy hasonló gondolkodású barátaink egy csoportjával a probléma ilyen vagy olyan lehetséges nézetéről beszélünk, nagyon gyorsan megtaláljuk a közös nyelvet, mert általában egyetértünk azokban az alapvető feltételezésekben, amelyek egy bizonyos állásponthez vezettek bennünket. Problémák akkor merülnek fel, amikor ezt a magától értetődő megegyezést kell megmagyaráznunk valakinek, aki nem ért egyet velünk, vagy akár saját kidolgozott érveivel ellenzi a mi álláspontunkat. Ilyen esetekben azt szeretnénk, ha érveink lehetővé tennék az ellentétes vitázó számára, aki meghallgatja érvelésünket, hogy visszaállítsa azt az érvelési utat, amelyet mi magunk jártunk végig az érvelés megfogalmazásakor. Ez természetesen még mindig nem jelenti azt, hogy egyetértene velünk, de szükséges ahhoz, hogy megértsen minket, és saját érveivel próbáljon meg részt venni a konfrontációban, a vélemények összeütköztetésében, amelyből a tények ismerete származik.

Bár számos különböző érvelési elmélet létezik, a vitában általában a Stephen Toulmin brit filozófus által az 1950-es évek végén megfogalmazott érvelési forma levezetését és változatát használjuk. A Toulminnál a figyelmet felhívó legfontosabb ötletek között szerepel az a gondolat, hogy az állítások összekapcsolásának logikai érvényessége néha félrevezetőbb, mint első pillantásra tűnik. Vegyünk egy klasszikus példát egy (logikailag érvénytelen) argumentumra:

Az atomenergiával szembeni ellenállás a fosszilis hőerőművektől való függőségre vezet bennünket.

Ez a kormány ellenzi egy új atomerőmű építését.

Ez a kormány (ezért) támogatja a fosszilis tüzelőanyagoktól való függőséget.

Egy ilyen érv (logikailag érvénytelen, bár sajnos valószínűleg igaz) tipikus példája a „virtuális dilemmának”, egy olyan érvelési hibának, amely abból a meggyőződésből ered, hogy csak két alternatíva áll rendelkezésre. Első pillantásra azonban az érvelés meggyőzőnek tűnik, különösen azért, mert nagyon is hihető, amit a politikusok a maguk javára fordítanak. Ezért Toulmin egyik javaslata az volt, hogy fordítsuk meg az érvelés sorrendjét: ha azzal kezdenénk, hogy ez a kormány a

fosszilis tüzelőanyagoktól való függőséget támogatja, mert ellenzi az atomerőmű építését, sokkal inkább arra tennénk nagy erőfeszítést, hogy az egyik hogyan vezet a másikhoz, vagy talán annak megmagyarázására, hogy miért gondoljuk így, és valószínűleg hangosan ki is kellene mondanunk azt, ami korábban néma feltételezés volt: hogy csak ez a két alternatíva létezik. Ez lehetővé tenné az ellenfeleink számára, hogy rámutassanak erre a hibánkra, és kijavíthassanak bennünket.

A Toulmin-modell tehát az alábbi következtetéssel kezdődik: először is tisztáznunk kell, hogy mi az, amit állítunk; meg kell próbálnunk megmagyarázni ezt a következtetést ill. állítást, és csak ezután megmutatni, hogy léteznek-e valódi, igaz példák, amelyek ezt bizonyítják. Így a vitában használt érvek többsége ÁLLÍTÁS-MAGYARÁZAT-PÉLDA formátumban kerül bemutatásra. Ezenkívül az érvelés fontos része lesz az a rész is, amelyet HATÁSNAK nevezünk, az, ami miatt érvelésünket komolyan kell venni; hogy melyik cél vagy érték nevében hozzuk fel az érvelést.

TÉTELMONDAT

Ennek az állításnak világosan és egyértelműen egy határozott mondat formájában ki kell emelnie azt, amit a vitában a megvitatott probléma szempontjából a legfontosabbnak tartott álláspontként szeretnénk bemutatni. Azért célszerű, hogy az olyan fogalmak meghatározását, amelyek problémásak lehetnek, belefoglaljuk az állításba. Amikor azzal érvelünk, hogy „a széleenergiába történő nagyobb beruházások növelik az állami energiaszektor energiafüggetlenségét”, bölcs dolog elmagyarázni, hogy mit jelent a „nagyobb” szó, különös tekintettel arra, hogy a széleenergiába az elmúlt egy évben vagy néhány év alatt nem fektettünk semmit, és ezért a „nagyobb” beruházás már egy eurós beruházást is jelenthet.

Az érvelés típusától függően az általunk megfogalmazott állításból egyértelműen ki kell derülnie, hogy melyik ok-okozati összefüggést emeljük ki („a következetesebb szabályozás a szennyezőket a kibocsátás csökkentésére kényszeríti”), mely értékeket próbáljuk mérlegelni („az emberek egészsége fontosabb, mint a vállalati nyereség”), vagy hogy melyik állítást próbáljuk tényként bemutatni („az együttesítő művek emissziójára nincs biztonságos alsó határérték”). Célszerű elkerülni a túl bonyolult mondatokat vagy a logikai szerkezeteket, mivel nem akarjuk, hogy az ellenfelek egy félreértett vitakérdéssel érveljenek, és a végén nyerjenek, mert állításunkat a bíró is félreértette.

Az egyértelműen szükségesen túl az állításnak ezért két dolgot kell világosan bemutatnia: pontosan mit is támogatunk (“következetesebb szennyezőanyag-szabályozás”) és milyen következményei lesznek ennek a változásnak (“kibocsátáscsökkentés”). Természetesen ez nem mindig lehetséges, a tényekről vagy értékekről folytatott vitákban nehéz lesz ilyen módon megfogalmazni egy állítást, de hasznos, ha erre tanítjuk a vitázókat, mivel ez segít nekik gyorsabban meghatározni, hogy milyen típusú vitakérdésről van szó.

MAGYARÁZAT

Az érvelés következő lépése a magyarázat. A magyarázattal igyekszünk bemutatni azt a mechanizmust vagy elveket, amelyek összekapcsolják állításunkat az alábbi bizonyítékokkal. Rendszerint a magyarázatot a „mert”, „így”, „miért” kötőszóval vagy egy kissé leíróbb „hadd magyarázzam el neked, miért igaz ez” kifejezéssel vezetjük be. A magyarázat rávilágít arra, amit maga az állítás nem képes megtenni: elmagyarázza azt a *mechanizmust*, amellyel az állításban bemutatott változás kifejti a kívánt hatást.

A magyarázat általában úgy működik, hogy állításunkat valamilyen általánosabb és nyilvánvalóan érvényes állításhoz próbálja hozzárendelni. A fenti állítás szerint annak lehetséges magyarázata, hogy:

“a következetesebb ellenőrzés kényszeríti a szennyezőket a károsanyagok kibocsátásának csökkentésére”,

a következő lehet:

“mert szabálysértések esetén az ellenőrző szervek magas bírságot vagy ideiglenes üzemeltetési tilalmat szabhatnak ki, ami súlyosan veszélyezteti azoknak a vállalatoknak a jövedelmezőségét, amelyek mellett elkötelezték.”

Valójában egy ilyen „magyarázat” csak azt mondja ki hangosan, amit már gyanítottunk az állításban, és amivel valamiképpen egyet kell értenünk, még akkor is, ha maga az állítás gyanúsnak is tűnik számunkra: hogy minden vállalkozás elsősorban azért létezik, hogy nyereséget termeljen a tulajdonosainak. Ez az „általános igazság” tehát összekapcsolható ugyanazon állítás értelmezésének más változataival is:

„Nemcsak a kiszabott bírságok, hanem a gyakoribb ellenőrzés is megrendítheti az ügyfelek (és a nyilvánosság) bizalmát, ami katasztrofális hatással lehet a cég teljesítményére és versenyképességére nézve”;

„A gyakori bírságok, a termelés leállása, a cég imázsának romlása az engedélyek, koncessziók kiadásáért felelős állami szervezeteket is keményebb álláspontra ösztönözheti, ami szélsőséges esetben a cég működését is teljesen leállíthatja.

Ezek a kísérletek, amelyek arra törekednek, hogy megmagyarázzák, miért „működik az ellenőrzés”, lényegében azon a feltevés nyilvánvaló valóságán alapulnak, hogy „egyetlen vállalat sem veszélyezteti önként nyereségét és létét”. Remélhetőleg a vita résztvevőinek többsége egyetért ezzel az állítással. Az, hogy ezt a feltevést is explicit módon kell-e megfogalmazni az érvelésben, vagy elegendő-e, hogy csak implicit módon van jelen, az megítélés kérdése. Egy érvelés meggyőzőképessége nemcsak attól függ, hogy mennyire tartunk észszerűnek egy ilyen magyarázatot, vagy mennyire értünk egyet azzal, hanem attól is, hogy tudunk-e empirikus bizonyítékot bemutatni rá. Ha könnyebb lesz bizonyítékot találni arra, hogy a fokozott ellenőrzés a bírságok, a bizalom hiánya vagy az engedmények vállalattól való megvonása miatt működnek, ami bizonyíték arra, hogy a vállalatok csak a profitra törekednek, akkor valószínűleg észszerű az értelmezés ezen részét megtartani implicit értelemben. Ha van empirikus bizonyíték (bírószági határozatok, jogszabályi rendelkezések, gyakorlati példák) arra vonatkozóan, hogy a vállalatoknak csak a nyereségükkel kell törődniük, akkor valószínűleg van értelme annak (explicit) bemutatására.

PÉLDÁK

A „példák” szóval a vitában érvelésünk érvényességének összes példájára, ill. az állítás észszerűségére utalunk. Az illusztrációk növelik érvelésünk meggyőző erejét, mivel a puszta logikai elemzések túlságosan lehangolóak lehetnek a hallgatók számára. Az illusztrációkat két csoportra lehet osztani. Az ilyen illusztrációk első csoportjába általában empirikus adatok, tények, statisztikák és hasonlók tartoznak, amelyeket a vitázók önálló munkájukkal gyűjtenek be. Itt arra törekszünk, hogy az adatok a lehető legrealisztikusabbak, relevánsak és tipikusak legyenek, és amennyire csak lehetséges, kerüljük az anekdotikus vagy nagyon specifikus eseteket; állításunkat tehát minél több releváns konkrét példával kell alátámasztani, vagy akár statisztikailag is bizonyíthatónak kell lennie.

Mindannyiunknak kevesebb húst kellene fogyasztanunk, mivel a hústermelés az egyik fő tényezője az üvegházhatást okozó gázok termelésének, és ennek következtében a globális felmelegedésnek.

Az Oxfordi Egyetem 2018-as tanulmánya szerint az étkezési szokások megváltoztatásával az egyének akár 73 százalékkal is csökkenthetik karbon lábnyomukat, egy 2021-es, a Nature Food-ban megjelent tanulmány azonban azt mutatja, hogy az üvegházhatású gázok közel 57 százaléka a húsiparhoz kapcsolódik.

Ezt a fajta indoklást egyértelműen megjelölve – hogy miről is van szó (“tanulmány, adatok, kutatás”) – vezetjük be, és megpróbáljuk a lehető legpontosabban, az adott idővonalakon belül megmagyarázni, hogy ki/mikor és miért szerezte be az adatokat, mielőtt magát a tartalmat bemutatnánk.

Az illusztrációk második csoportját, amelyet általában rögtönzött felkészületlen (improptu) vitákban keresünk, hipotetikusabb példák képviselik, ahol analógia segítségével azt próbáljuk bebizonyítani, hogy érvelésünk lényege olyasvalami, amivel az ellenkező oldal is egyetért a mi érvelésünkhöz hasonló más helyzetekben. A fenti levezetésben:

“a következetesebb ellenőrzés a kibocsátás csökkentésére kényszeríti a szennyezőket,

mert jogsértések esetén a felügyelő szervek az ellenőrzések során magas bírságot vagy ideiglenes működési tilalmat szabhatnak ki, ami súlyosan veszélyezteti a kapcsolt társaságok jövedelmezőségét”,

empirikus adatok helyett a mindennapi életből vett analógiát használhatjuk:

“Az iskolában is rendszeresen elvégezzük a házi feladatokat azoknál a tanároknál, akik rendszeresen ellenőrzik őket, és megjutalmaznak minket az elvégzett feladatokért, vagy megbüntetnek bennünket, ha nem készítjük el ezeket.”

AZ ÉRV HATÁSA ÉS RELEVÁNCIÁJA

A „hatás” kifejezéssel jelöljük annak kísérletét, hogy megmagyarázzuk, hogy az, amit érvelésünkkel védünk, valójában valami jó dolog, vagy viszonylag jobb,

mint amit az ellenfél érvelése próbál megvédeni. A kérdés az, hogy mi az érvelés hatóköre, milyen a hatása, és hogyan hasonlítjuk össze a vita más érveivel. Tehát amikor egy érv hatásáról beszélünk, arról beszélünk, hogy mennyire komolyak az okok, vagy mennyire fontosak azok az értékek, amelyek egy bizonyos álláspont védelmére készítetnek bennünket.

Következményes érvek esetén (amelyek a javasolt intézkedések bizonyos következményeire utalnak) az érv súlya viszonylag könnyen bizonyítható az általunk javasolt intézkedés mérhető következményeivel: kimutathatjuk, hogy az intézkedésnek sok ember számára lesz pozitív következménye (vagy viszonylag kevés emberre jár negatív következményekkel), hogy ezen intézkedések pozitív következményei valóban hosszú távúak lesznek (a negatívak pedig elhanyagolhatóan rövid életűek), hogy ezen intézkedések következményei jelentős mértékben megváltoztatják azt, ami rossz; bizonyítani tudjuk, hogy ezeknek nem lesznek említésre méltó negatív következményei, hogy ezekkel az intézkedésekkel olyat érünk el, amit más intézkedéssel nem tudtunk volna elérni, és hasonlók. Ezek tehát olyan kritériumok, amelyeknek bizonyítania kell, hogy érvelésünk milyen objektív területen és mérhető értelemben erősebb, mint a szembenálló fél érve.

Egy kicsit bonyolultabb a helyzet az elvi érvek esetében (amikor arról beszélünk, hogy valami például igazágtalan vagy igazságos, tekintet nélkül a lehetséges következményekre). Vegyük például a Disney társaságot, amely 1966-ban síkőzpontot akart építeni a Mineral King hegység völgyében. A társaság érvei természetesen következetesek voltak: a projekt fejlődést, számos új munkahelyet, korszerűsítést, villamosítást, új közúti kapcsolatokat és minőségi szabadidő eltöltésére alkalmas teret hoz létre. Igaz, a völgy már nem lesz olyan, mint volt régen, de a változások nem befolyásolják a völgy lényegét, geológiai adottságait, elhelyezkedését és elbűvölő hatását mindazokra, akik látják. Az építkezést ellenzők hangsúlyozták az érintetlen természet fontosságát, és azt, hogy a természeti szépséget nem szabad pusztán haszonszerzés céljából tönkretenni. Bár az érvelés meglehetősen észszerűnek tűnik, és valószínűleg hatékonyan tovább is vihető, egy kicsit halványnak tűnik a síkőzpont építésének összes pozitív következményéhez képest.

Amikor elvi és konzekvens érveket szembesítünk, általában azt próbáljuk bizonyítani, hogy egy bizonyos politikának (vagy intézkedésnek) inkább pozitív, mint negatív következményei lesznek *a konkrét esetre vonatkozóan*, és hogy

másrészt viszont *a szabályok megsértése* olyan dolog, amely hosszabb távon és általában véve is negatívabb következményekkel jár.

Ebben az esetben az érintetlen természet elvi értékeit az általa lehetővé tett következmények formájában lehetne bemutatni (tiszt ivóvíz, levegő, biodiverzitás stb.), és megpróbálni bebizonyítani, hogy ezek feláldozása a gazdasági fejlődésre hosszú távon jobban veszélyezteti az életminőséget, mint a gazdasági stagnálás, mivel az emberek levegő és víz nélkül sokkal rosszabbul élnek, mint a gazdasági stagnálás körülményei között.

Hasonlóképpen gyorsan belegabalyodhatunk két eltérő elvi érv értékelésébe is, a fenti esetben például egyrészt a tulajdon feletti szabad rendelkezési jogról, másrészt a létjogosultságról szóló (folyók, völgyek stb.) érvelés esetében.

Egy másik lehetőség az, hogy megpróbáljuk bemutatni e két érv közötti kapcsolatot, amit a szélsőséges határokig feszegetünk. Feltehetjük tehát magunknak a kérdést, hogy mit is jelentene, ha a tulajdon feletti szabad rendelkezéshez való jog abszolút lenne és bármit megtehetnénk minden birtokunkban lévő dologgal; kínozhatnánk a háziállatokat, lerombolhatnánk a hidakat, szemétlerakóként használhatnánk a kerteket. Ez a gondolkodás gyorsan megmutatja, hogy a tulajdonhoz való jog származtatott jog, amelynek mindig figyelembe kell vennie azt a tényt, hogy a birtokunkban lévő tulajdonunk a (számunkra) haszonszerzési értéken kívül önmagában bizonyos jogokkal is rendelkezik: ilyen például az állatok tisztességes életéhez való jog. És ahogy az állatokat nem szabad szükségtelen szenvedésnek vagy megcsonkításnak kiténni haszonszerzés céljából, ugyanez vonatkozik az élettelen tárgyakra, például folyókra vagy hegyi tavakra is.

Annak eldöntésekor, hogy miként kell bemutatni egy érv súlyát, a vitázóknak mindenekelőtt az érvelés relevanciájának kérdését kell szem előtt tartaniuk. Ez azt jelenti, hogy többször is fel kell tennünk magunknak a kérdést, hogy az általunk védeni kívánt (vagy vitatott) vitaállítás valóban a leghatékonyabban éri-e el azokat a célokat, amelyeket bemutatunk, és nem lehet-e ezeket más módon is kevesebb erőfeszítéssel elérni. A biológiai sokféleség fontosságával kapcsolatos fenti aggályok észszerűnek tűnnek, de nyitott kérdés azonban, hogy valóban biztosítható-e a biodiverzitás megőrzésének fontosságára vonatkozó állítás védelme pusztán azzal az állítással, hogy “be kell tiltani a síterek építését az alpesi világban”, vagy már megvédhető a fenntarthatóbb tervezéssel, valamint az ilyen központok építésére és működtetésére vonatkozó szigorúbb előírásokkal.

Az érv relevanciájára vonatkozó megfontolások ezért egy érdemi vitastratégia előkészítésének részét képezik. Nem minden érv, amelyet az előkészítés során felhozunk, egyformán jó. Ezért mindig mérlegelnünk kell, hogy melyiket választjuk a vitaeset előkészítéséhez, és döntésünket mindig a vitakérdésekre kell alapozni, vajon valóban elérjük-e érveink céljait (az érvek előre jelzett következményeit) egyszerűen a javasolt intézkedéssel vagy léteznek -e egyszerűbb módszerek; ill. a javasolt változtatások egyáltalán fontosak vagy kívánatosak-e.

Gorazd Jurman

VI. FEJEZET: NEGÁCIÓ

A negáció, az ellenérvek elutasítása olyan folyamat, amelynek ugyanolyan strukturáltnak kell lennie, mint magának az érvek megfogalmazásának. Az érvek elutasításakor a lehető legpontosabbnak kell lennünk, amikor megpróbáljuk megmondani, hogy pontosan mi az, amivel nem értünk egyet, és miért. Általános szabályként a vitában az érvek elutasításának négylépcsős formáját alkalmazzuk:

- összefoglaló (“Ön azt állítja, hogy ...”): Az összefoglalóval a lehető legrövidebb úton igyekszünk összefoglalni az ellenfél érvelésének lényegét. “Ön azt állítja, hogy be kellene tiltani a műanyag palackok használatát a mikroműanyagok élelmiszerláncba való behatolása miatt”;
- expozíció (“Nem értünk egyet ...”): Az alábbiakban megpróbáljuk a lehető legpontosabban meghatározni, hogy az érvelés mely részét nem találjuk meggyőzőnek. “Úgy gondoljuk, hogy az érvelése kevésbé alátámasztott”;
- magyarázat („azért, mert ...”): A magyarázatot arra használjuk, hogy megmagyarázzuk, hogy az általunk kiemelt rész miért lényeges az érvelés relevanciája szempontjából. “Mivel az Ön érvelése a helyi jogszabályok megváltoztatására irányul, és a mikroműanyagok megjelenése globális problémát jelent, az intézkedés észszerűségének megítéléséhez feltétlenül szükséges tudni, hogy a szlovén fogyasztók a műanyag palackok globális fogyasztásának mekkora részét generálják”;
- hatás („azért ...”): A tagadás záró részében azt kell bemutatnunk, hogy tagadásunk révén az ellenfél érve miként gyengült meg vagy vált érvénytelenné, illetve azt próbáljuk bemutatni, hogy az érveink közül melyikkel utasítottuk el az érvelés implikációit. „Önök nem rendelkeznek ezzel az információval, mert a változás elhanyagolható lenne, egyúttal bemutattuk Önöknek az ilyen intézkedés mérhető negatív hatásait a szlovén gazdaságra, ezért el kell utasítanunk az Önök érvelését, mert a potenciális és gyakorlatilag mérhetetlen hatások nem lehetnek fontosabbak, mint a valós és mérhető károk.”

Az ellenfél érvelésének melyik részével nem értünk egyet? Általánosságban elmondható, hogy általában az érdemi részben támadhatjuk meg az érvelés alapjait, illetve logikáját. Természetesen előfordulhat, hogy az ellenfél csapata alátámasztás vagy részletes magyarázat nélkül mutatja be az érvet, amire

természetesen figyelmeztetnünk kell őket, és meg kell próbálnunk elutasítani az ilyen érveket. Az értelmezés hiánya meglehetősen gyakori a vitákban, mivel a legtöbb vitázó azt feltételezi, hogy az állítás és az esetleges igazolásai közötti kapcsolat kellően nyilvánvaló ahhoz, hogy további részletezésre nincs szükség. Ez számos érvelési hibának hagy teret: ezek listája bőven megtalálható a weben, de ezekben a fajta hibákban az a közös, hogy állításaink az ok-okozati összefüggés elemzése helyett a józan észhez folyamodnak, arra, hogy ez vagy az a hatóság mit állít róla, honnan ismerjük így vagy honnan tudjuk mindannyian így, és hasonlók. De az ellenfelek éppoly gyakran szeretik figyelmen kívül hagyni ezeket a hibákat, mivel úgy érzik, hogy fontosabb a felhasznált és példákra összpontosítani. Bár az érvek megfogalmazásában nem túl gyakran tapasztalunk hatalmas logikai hibákat, mégis előfordulhat, hogy az érvek magyarázatok helyett erőltetett dilemmákat, csúszos lejtőket, véletlenszerű összefüggéseket és hasonlókat eredményeznek, amire érdemes odafigyelni, mert egy jól alátámasztott érv, amely hibás érvelést használ, valós értelemben nem bizonyít semmit.

A vitázóknak sokkal több dolguk van olyan érvek alátámasztásával, amelyek esetében némileg eltérő szabályok érvényesek. Ezek esetében az adatok elutasításának stratégiái nagyon eltérőek lehetnek; bemutathatunk ellenpéldákat, alternatív adatokat, megkérdőjelezhetjük a bemutatott tanulmányok objektivitását, időszerűségét stb. Meglehetősen hírhedt példa erre a CO₂ növények növekedésére gyakorolt pozitív hatásáról szóló adatok, amelyeket a Center for the Study of Carbon Dioxide and Global Change tett közzé a co2science.org weboldalon. Bár az adatok valószínűleg igazak és naprakészek, ezt a civil szervezetet nagymértékben szponzorálja az ExxonMobil, a fosszilis tüzelőanyagok nagykereskedője, ami kétségeket vet fel az adatok objektivitásával kapcsolatban. De még ebben az esetben sem szabad elfelejteni, hogy az érvelés érvényességét a kompromittált forrás nem teszi semmissé: igaz az, hogy a fák szeretik a CO₂ -t, és jobban nőnek, ha több van belőle. Hasonlóképpen, az ellenfelek érvelését érő egyéb támadásokkal csak csökkenthetjük az érv relevanciáját és hatását, de nem vethetjük el egyszerűen a gyenge érvelését miatt.

A harmadik, így elvethető terület az, amit néha az ellenfél vitás ügyének logikájának neveznek: elutasítjuk érvei hatását és relevanciáját. Ez azt jelenti, hogy elismerjük, hogy az ellenfél érvelése egyébként valós és ésszerű, de amennyire csak lehetséges, lényegtelen (különösen a szóban forgó intézkedés általunk bemutatott negatív hatásaihoz képest).

“Az Önök oldala azt az állítást védi, hogy az üvegházhatású gázok kibocsátásának radikális csökkentése káros, mivel a CO₂ nagymértékben elősegíti a növények, különösen a fák növekedését, amelyek oxigént termelnek. Mi ezzel nem értünk egyet, nemcsak azért, mert Önök az olajlobbi által szponzorált, ezért nem túl objektív co2.science.org weboldal adataira hivatkoznak, hanem azért is, mert még ha ez az állítás igaz is, a növények aktívabb növekedése nem múlja felül az érvelésünkben bemutatott globális környezeti katasztrófák következményeit, amelyeket az üvegházhatású gázok okoznak: aszályok, árvizek és tüzek, a lakóhelyüket elhagyni kényszerült emberek és az áldozatok.”

Gorazd Jurman

VII. FEJEZET: HOGYAN NYERJÜK MEG A VITÁT

MIT JELENT MEGNYERNI EGY VITÁT

Állandóan sok vita folyik mindenütt. Sok vita, például a barátok között egy kávé mellett folytatott vita, valódi befejezés nélkül ér véget, azzal, hogy *egyetértünk abban, hogy nem értünk egyet* – és ez is fontos készség. De a vitát gyakran valakinek meg kell nyernie; ez általában akkor történik meg, amikor egy egyénnek, egy csoportnak vagy akár egy szélesebb közösségnek döntést kell hoznia. Ezt képzeljük el úgy, hogy a vitára egy döntésként tekintünk: dönthetünk arról, hogy mit tegyünk, eldönthetjük, hogy melyik érték áll közelebb hozzánk, vagy egyszerűen csak arról döntünk, hogy egy állítás érvényes-e vagy sem.

Tehát mit jelent az, hogy valaki megnyeri a vitát? Ha megelégednénk a felületes válaszokkal, ezt a kérdést minden nehézség nélkül meg lehetne válaszolni: *„jobb érvei voltak”* vagy *„meggyőzőbb volt”*. Sokkal nehezebb megmondani, hogy mit is jelentenek ezek az általános megjegyzések, vagy hogy milyen konkrét lépéseket kell tenni a vita megnyerése érdekében. Ennek a fejezetnek az a célja, hogy a lehető legpontosabban válaszoljon arra a kérdésre, *hogy „mit jelent megnyerni egy vitát”*.

A VITA DÖNTÉSHOZATAL

Azt már elmondtuk, hogy a vitát egyfajta döntésként is felfoghatjuk – főleg azért, mert a fontos viták általában valamilyen döntéshez kapcsolódnak. A vitát egy kicsit más módon is felfoghatjuk döntéshozatalként. Képzeljük el, hogy egy erdei ösvényen sétálunk, amely hirtelen ketté válik. Melyiket válasszuk? A kérdésre adott válasz valószínűleg két tényezőtől függ:

1. milyen is valójában a két út,
2. valójában mit is akarunk a sétánktól.

Ugyanez elmondható bármelyik vitáról. Ha egy kérdést állításra redukálunk, akkor két lehetőség áll előttünk: egyetértünk az állítással vagy nem értünk egyet az

állításával. Általában – ez attól függ, hogy pontosan miről is vitázunk – a vitatható állításról való egyetértés és egyet nem értés a világ két változatában jelenik meg. A két verzió közül, a két oldal közül melyiket választjuk? Ez a következőktől függ:

1. milyen is valójában a két lehetséges világ,
2. valójában mit is akarunk elérni.

Gyorsan beláthatjuk, hogy még mielőtt érvekkel kezdenénk, feltétlenül tudnunk kell, hogy valójában miről is döntünk. Mindkét erdei ösvény jellege valószínűleg a vita részét fogja képezni, és ezt meg is fogjuk vitatni, de kezdetnek elég, ha ismerjük a kettő közötti hozzávetőleges különbséget.

1. sz. stratégiai utasítás: Mindig bizonyosodjunk meg arról, hogy tudjuk, miről is szól valójában a vita.

VÉDŐ OLDAL

A védő oldal általában elég egyértelmű, mivel a tételmondatok úgy fogalmazódnak meg, hogy egyértelműen meghatározzák, mit kell megvédeni.

“A szlovén kormánynak olyan törvényt kellene elfogadnia, amely lehetővé tenné szélerőművek azonnali építését a helyi közösség és önkormányzat hozzájárulása nélkül is.”

Ebben az esetben például nyilvánvaló a védő oldal által szorgalmazott „út”: egy olyan világ, amelyben a szélerőművek azonnal megépülhetnek, akár a helyi közösség és az önkormányzat hozzájárulása nélkül is. A védő oldalnak joga van pontosabban (de a vitakérdés keretein belül) meghatározni, hogy mit is jelentene egy bizonyos változás.

2. sz. stratégiai utasítás: a politika vitaállításaira releváns: A védelmező oldal védi az állítást. A vitatott állítás jelentésének értelmezése az észszerűség határain belül kell maradjon.

TAGADÓ OLDAL

A tagadó oldal összetettebb. Amikor egy változtatást ellenzünk, két alapvető lehetőség közül választhatunk:

1. meg tudjuk védeni a *status quo*-t, a jelenlegi helyzetet;
2. védhetünk *valamilyen más megoldást*.

Bár ez a két lehetőség nagyon különbözik egymástól, az alapelv, amely egyesíti őket, egyszerű. A jelenlegi állapot szerint nyilvánvalóan van némi *tőke* a változás bevezetéséhez. Ez lehet pénz, ha építeni akarunk valamit, lehet politikai akarat, ha meg akarjuk változtatni valaminek a megvalósítási módját, vagy bármi más. A védelmező oldal majd megpróbál meggyőzni minket arról, hogy ezt a *tőkét* pontosan erre a változásra kell fordítanunk, míg a tagadó oldalnak lehetősége van annak bemutatására, hogy jobb lenne nem tenni semmit és megtakarítani a *tőkét*, vagyis hogyan lehetne jobban felhasználni azt.

Az, hogy a tagadó oldal mit tud megvédeni, attól függ, hogy mekkora *tőkére* van szükség a védő oldal által védett állítás érvényesítéséhez. A fentiek (szélerőművek) esetében a védő oldal által támogatott törvény végrehajtása bizonyos mértékű politikai akaratot igényel, ami azt jelenti, hogy a tagadó oldal hasonló intézkedéseket javasolhat, például: *»inkább olyan törvényt fogadnánk el, amely lehetővé tenné a naperőművek azonnali építését«*. Azt is javasolhatja, hogy ne tegyünk semmit: *“hagyjuk a helyzetet úgy, ahogy van”*. De nem javasolhat olyan alternatívákat, amelyek több *tőkét* igényelnének, mint például: *“azonnal 10 milliárdot fektetnénk be egy fúziós reaktor építésébe”*.

Azok tételmondatok megvitatása során, amelyek esetében a védő oldal nem alkalmaz semmilyen *tőkét*, a tagadó oldal sem használhat. A *“úgy gondoljuk, hogy a biológiai sokféleség csökkenése rosszabb, mint az üvegházhatású gázok felhalmozódása a légkörben”* vitakérdésben a védő oldal egyszerűen igazolja a vitatott állítás érvényességét, és nem vezet be semmilyen változást a világban, ami azt jelenti, hogy a tagadó oldalnak nincs más választása, mint hogy megmagyarázza, hogy miért nem érvényes a vitatott állítás.

ALAPVETŐ ÖSSZEHASONLÍTÁS: KI ÍRJA LE A VILÁGOT PONTOSABBAN

Már elmondtuk, hogy az a kérdés, hogy ki nyeri meg a vitát – ami megegyezik azzal a kérdéssel, hogy melyik utat válasszuk – két dologtól függ:

1. mi a két lehetőség,
2. valójában mit akarunk.

Most, hogy tudjuk, hogy valójában mi mellett döntünk, magára a döntésre összpontosíthatunk. A legegyszerűbb példával kezdjük, amikor *tudjuk, hogy mit akarunk, de még nem tudjuk, melyik lehetőség segít nekünk ebben a legjobban*. Képzeli el, hogy a következő állítást vitatjuk meg: „*Inkább építsünk szélenergiaerőműveket, mint napenergiaerőműveket*”. Ezután képzeljük el, hogy mindkét csapaton csak egy célja van: a lehető legtöbb energiát biztosítani. Melyik lehetőséget válasszuk? Azt, amelyik több energiát fog biztosítani. Tehát ez a vita három dolgot fog megvitatni:

1. mennyi energiát fog biztosítani a szélenergiaerőművek építése,
2. mennyi energiát fog biztosítani a napenergiaerőművek építése,
3. melyik típusú erőművek építése generál több energiát.

A vita tartalma a következő kategóriákba sorolható:

1. szélenergia érvek (a védő oldal a szélenergia azon aspektusait magyarázza meg, amelyek miatt sok energiát termel, a tagadó oldal pedig azokat, amelyek az energiatermelést korlátozzák),
2. napenergia érvek (itt a szerepek felcserélődnek),
3. érvek kritikája (a védő oldal kritizálja a szélenergia elleni érveket és a napenergia mellett érvel, míg a tagadó oldal ezt fordítva teszi),
4. összehasonlító elemzés.

Az érvek és az érvek kritikája (tagadás) más fejezetekben már említésre került. De míg az ebben a fejezetben említett megfontolások közül sok az érvek részét képezi – és mint ilyenek, az első és a második felszólaló tartalmának részét, a gyakorlatban főleg a harmadik felszólalók foglalkoznak a vita egészével – az ő feladatuk nemcsak az egyes érvek és azok elutasításának elemzése, hanem a vita tisztázása is; ezt néha *tisztításnak* nevezik. Egy új (és viszonylag összetett) koncepció az *összehasonlító elemzés*. Mit jelent ez egyáltalán? Néha az összehasonlítás egyszerű. Képzeli el, hogy villamosmérnökök vagyunk, és két szélenergiaerőművet hasonlítunk össze egymás között. Lehet, hogy ehhez igényes matematikai módszerekre és sok kísérletre lesz szükségünk, de a végén pontosan ki tudjuk majd számítani, hogy az egyes szélenergiaerőművek mennyi energiát termelnek, és az összehasonlítás nagyon egyszerű lesz, mert összehasonlítjuk a két számot egymással, és azonnal meglátjuk, melyik a nagyobb.

Elég gyakran előfordul – és éppen az ilyen kérdések képezik a legtöbb vita tárgyát – hogy ilyen *mennyiségi* közvetlen összehasonlítás nem lehetséges. Ez két okból történhet:

1. előfordulhat, hogy nincs időnk, erőforrásunk vagy képességünk a probléma pontos átszámítására (ez gyakran előfordul nagyon összetett rendszereknél, mint például a közgazdaságtanban);
2. de talán, és a legtöbb vitaprobléma ebbe a kategóriába tartozik, a probléma alapvetően minőségi jellegű, és nehezen számszerűsíthető (képzelnék el, hogy arról a veszélyről beszélünk, amelyet a környezeti változások jelentenek az életmódunkra, ebben az esetben még arra sincs lehetőségünk, hogy bármit is számokra fordítsunk).

A való életben a szakma valószínűleg pontos és tárgyilagos választ tudna adni arra a kérdésünkre, hogy a szél- vagy a naperőművek termelnének-e több energiát. De képzelnék el, hogy nincs pontos számítás, viszont nekünk döntést kell hoznunk. A legegyszerűbb az lenne, ha az egyik oldal érvei rendkívül rosszak, a másiké pedig rendkívül jók lennének – de ez nagyon ritkán fordul elő, főleg azért, mert a vita általában nehéz kérdésekről folyik, melyek esetében mindkét félnek jó és meggyőző érvei vannak. Hogyan döntsünk tehát? A válasz az összehasonlító elemzés. Fontos felismerni, hogy az összehasonlító elemzés nem egy mindenki számára megfelelő folyamat, hanem számos különböző megközelítést és heurisztikát foglal magában, amelyek mindegyikében ugyanaz a közös: hogy valamilyen érthető módon – logikus magyarázattal alátámasztva – összehasonlítást hoznak létre az egyébként nehezen összehasonlítható érvek között. Itt három gyakori általános megközelítést említünk meg, amelyek segítenek a különböző érvek egymással való összehasonlításában.

1. MEGKÖZELÍTÉS: MENNYIRE EGYEDI A KÉT ÉRV HATÁSA

Képzelnék el, hogy két fő érvünk van a szél- és napenergia közötti vitában. A védő oldal a szélerőforrást, a tagadó oldal pedig a napenergiát támogatja.

Védő érv: a napenergia a jó időjárástól és a nap hosszától függ, télen kevesebb a napsütés, és gyakrabban felhős az idő, ami azt jelenti, hogy a napenergia kevésbé állandó.

Tagadó érv: a szélenergia központosítottabb építkezést igényel, ezért jobban függ a helyi közösségek egyetértésétől, ezért nagyon valószínű, hogy emiatt lassabb lesz az építkezés, és kevésbé lesz hatékony a rendszer.

Mindkét érv tervezésénél fogva nagyon leegyszerűsített, és számos problémát rejt magában. De ha azt vesszük, hogy mindkettő megfelel a logikai értelmezés azon minimális standardjának, amely lehetővé teszi az érv legalább részben történő elfogadását, akkor az összehasonlítás nehezebbé válik. Az egyik módja annak, hogyan lehet összehasonlítani a tagadó oldalon szereplő érveket az, hogy feltesszük a kérdést, *mennyire egyedi a két érv hatása*.

Az érvelés egyedisége egy olyan kifejezés, amelynek a vitában kicsit más jelentése van, mint a mindennapokban. A legrövidebb módja annak, hogy ezt megmagyarázzuk, az, hogy azt mondjuk, hogy a világ nagyon összetett; amikor két dolgot (döntést, tárgyat, bármit) összehasonlítunk, gyakorlatilag kiderül, hogy bár valaminek az egyik oldalán több lehet, ez a valami még mindig jelen van a másik oldalon. Például, bár azt mondhatjuk, hogy az alma jobb, mint a narancs, mert több benne egy bizonyos vitamin, ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy a narancsban egyáltalán nem található meg ez a vitamin. *Egy érv egyedisége az a mértéket jelenti, amellyel kifejezzük, hogy az a valami mennyire vonatkozik kizárólag az egyik oldalra*. Esetünkben azt mondhatnánk, hogy a napenergia időjárástól való függése kevésbé egyedi érv, mert a szélenergiáról is elmondható, hogy függ az időjárástól.

Mindazonáltal az a tény, hogy egy érv nem teljesen egyedi, nem érvényteleníti azt, és nem jelenti azt, hogy feltétlenül rossz. Képzeljük el, hogy azon töprengünk, hogy az erdei ösvényen, vagy egy tisztáson keresztül menjünk-e haza, tudva, hogy esik az eső. Felvethetnénk azt az érvet, hogy jobb az erdei ösvényen menni, mert teljesen el fogunk ázni a tisztáson. Az érvelés nem teljesen egyedi, mert még az erdőben is legalább részben vizesek leszünk, de ez nem jelenti azt, hogy az érvelés nem helytálló.

Ennek ellenére az egyediség segíthet a két érv összehasonlításában. Ha a napenergia pozitívuma a decentralizáció, negatívuma pedig az időjárástól való függés, akkor az egyediség figyelembe vétele segíthet azzal, hogy azt mondjuk: “Bár igaz, hogy a napenergia függ az időjárástól, a szélenergia is – talán kicsit kevésbé, de mégis – időjárásfüggő, másrészt a napenergia teljesen decentralizálható, ami a szélenergia esetében nem mondható el”, és ily módon a napenergia felhasználása mellett döntünk.

1. sz. stratégiai utasítás: 3. Amikor érvekkel állunk elő, előzetesen ellenőrizzük, hogy mennyire egyediek. Amikor érveket hasonlítunk össze, ellenőrizzük, mennyire egyediek.

2. MEGKÖZELÍTÉS: VAN-E VALAMILYEN MINŐSÉGI EREJE AZ ÉRVELÉSNEK

Ha mindkét érv egyedi, akkor elgondolkodhatunk azon, hogy vajon létezik-e olyan minőségi különbség az érvek között, amely alapján egyértelmű és kategorikus különbséget lehetne tenni a két érv között. Ez azt jelenti, hogy, az egyik érvek van olyan tulajdonsága (minősége), amely olyan különbséget jelent, amely erősebbé, valószínűbbé vagy fontosabbá teszi azt. Ez a minőségi különbség két szinten alakítható ki:

1. az értelmezés szintjén,
2. a hatás szintjén.

Az értelmezés szintjén egyszerűen arról van szó, hogy az érvek különböző mértékben lehetnek hihetőek. Ellentétben a matematikai bizonyítékokkal, amelyek bizonyosságot jelentenek, a valós világról szóló érvek mindig a valószínűségeen alapulnak: mindig fennáll annak a lehetősége, hogy tévedünk. Ha két olyan érveléssel van dolgunk, amelyek racionálisak és egyediek, az egyik módja az összehasonlításuknak az, ha feltesszük a kérdést, hogy mindkét érv egyformán valószínű-e.

Képzeld el, hogy továbbra is követjük a szél- és a napenergiáról szóló vitát és hogy ezúttal mindkét csapat mindkét energiaforrás által okozott környezeti károkról beszél. A védő oldal kritizálja a napenergiát, mondván, a napelemek gyártása nagyon káros a környezetre, míg a tagadó oldal kritizálja a szélenergiát, mondván, hogy az káros a madaraknak. Az egyik módja annak, hogy a védő oldal összehasonlítsa a két érvelést, az, hogy felteszi a kérdést, hogy melyik kár valószínűbb. A kérdésre válaszolhatna azzal, *hogy a szélenergiát a madárpopuláció csökkenésével összekapcsoló magyarázat kevésbé meggyőző, és hogy ez az érvelés kevésbé valószínűnek tekinthető, miközben a napelemek gyártása által okozott károk nyilvánvalóbbak, és ezért valószínűbbek.*

A hatás szintjén a lényeg az, hogy a különböző érvek végső hatása eltérő erősségű lehet. Ha hasonló példával élünk mindkét energiaforrás által okozott környezeti károkra vonatkozóan, az érvelést védő oldalt a következőképpen is össze lehet

hasonlítni: “A különféle madaraknak okozott károk elszigetelt károk, amelyeket különböző eljárásokkal lehet orvosolni, míg a napelemek gyártása által okozott károk átfogóak és teljesen tönkreteszik a helyi ökoszisztémákat, ami sokkal súlyosabb és jelentősebb, nehezebben helyrehozható következményekkel jár.” Mindkét esetben tehát minőségi tényezőket keresünk, amelyek segítségével az egyik érv erősebbnek vagy fontosabbnak nyilvánítható.

1. sz. stratégiai utasítás: Egy érv megtervezésekor tegyük fel a kérdést, hogy az mennyire erős minőségileg, mind az értelmezés, mind a hatás szempontjából.

3. MEGKÖZELÍTÉS: VAN-E VALAMILYEN KVANTITATÍV EREJE AZ ÉRVELÉSNEK

Az érvelés kvantitatív ereje a kvalitatív erősséghez hasonló elv. Ismét az értelmezés szintjén és a hatás szintjén érvényesülő erőről beszélhetünk. Az értelmezés szintjén feltehetjük a kérdést, hogy az általa leírt jelenségek bármelyike gyakori vagy ritka-e. A megközelítés első ránézésre hasonlít az értelmezés kvalitatív összehasonlítására, de van köztük egy lényeges különbség: kvalitatív szinten azt a kérdést vetjük fel, hogy maguk a magyarázatok mennyire jók és meggyőzőek, kvantitatív szinten pedig azt, hogy egy jelenség mennyire gyakori a való világban. Ha például kvantitatív módon hasonlítjuk össze a szél- és a napenergia által okozott környezeti károkat, vonatkozó érvelést, pl. a védő oldal megmagyarázhatná, hogy *„szélturbinák telepítése által a madaraknak okozott károk tényleges száma nagyon kicsi, másrészt minden egyes napelem gyártása károsítja a környezetet”*. Hasonlóképpen, a hatás kvantitatív módon is összehasonlítható: a tagadó oldal azt mondhatja, hogy *„a szélturbinák potenciálisan sok kárt okozhatnak a különféle madárfajoknak, míg a napelemek gyártása által okozott kár csak néhány területre korlátozódik”*.

Úgy tűnhet néha, hogy a kvalitatív és a kvantitatív megközelítés meglehetősen hasonló – valójában gyakran átfedik egymást. A cél nem az, hogy egységes és következetes rendszert építsünk ki, hanem hogy bemutassunk néhány különböző megközelítést a nehezen összehasonlítható érvek összehasonlítására. Eddig olyan érveket hasonlítottunk össze, amelyek hasonló célokra irányulnak, az alábbiakban pedig bemutatjuk, hogyan lehet összehasonlítni a különböző célokat követő érveket.

5. sz. stratégiai utasítás: Amikor felépítünk egy érvet, feltesszük magunknak a kérdést, hogy hányszor fordul elő a világban az a jelenség, amelyre felhívjuk a

figyelmet, valamint azt is, hogy hány különböző érdekelt felet érintenek ezek a jelenségek. Az érvek összehasonlításakor is figyeljünk erre.

VITACSATÁK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Eddig azt feltételeztük, hogy a vitában mindkét fél egyetért abban, hogy mit is akar valójában. A legtöbb vitában azonban nem ez a helyzet; a legtöbb vitában több különböző célkitűzést, vagy talán konkrétan, kritériumot kell figyelembe venni. Ezt így is el tudjuk képzelni: ha arról döntünk, hogy melyik útvonalon szeretnénk hazamenni, több tényezőt is végiggondolunk: hol leszünk kevésbé vizesek, melyik rövidebb, melyik szebb... A probléma akkor merül fel, amikor el kell döntenünk, hogy a tényezők közül melyik a fontosabb számunkra. Néha a dolgok egyszerűek, egy útvonal minden szempontból jobb: rövidebb, szebb és tető alatt van. De mint már korábban is említettük, a legfontosabb viták éppen azok, amelyek nem egyszerűek, ami a legtöbb esetben azt jelenti, hogy a dolgok nem ilyen egyszerűek. Gyakran előfordul, hogy az egyik csapatnak sikerül bemutatnia, hogy az egyik kritérium szerint jobb az alternatívája, a másik csapatnak pedig – egy másik kritérium szerint -, hogy az ő alternatívája a jobb. Mit tegyünk ilyen esetben?

Kezdjük a terminológiai meghatározással. A vita egyes részét, amely egy célt vagy kritériumot érint, *vitacsatának* nevezzük. A *vitacsata* fogalmának felhasználásával a vita észszerű fejezetekre osztható, amelyeket külön-külön kezelünk. Az előző részben beszéltünk arról, hogyan lehet összehasonlítani az érveket az egyes vitacsatán belül, és hogyan lehet meghatározni, hogy *ki nyerte meg az adott csatát*. Meg kell jegyezni, hogy bár a harmadik felszólalók gyakran a vitacsaták elemzése alapján tervezik beszédjeiket, ez nem az egyedüli mód, és hogy a harmadik felszólalóknak joguk van másképp megtervezni a beszédeket, másrészt az első és a második felszólalók már beszélhetnek a vitacsatákról.

Hogyan ismerhetünk fel egy vitacsatát? Definíció szerint a vitacsaták abban különböznek, hogy különböző célok és kritériumok körül forognak; és ez azt is jelenti, hogy az ugyanazon vitacsata alá tartozó érvek természetesen *“ütköznek”* egymással. Idővel az ütközések nagyon nyilvánvalóak lesznek számunkra, és az elején úgy azonosítjuk őket, hogy megvizsgáljuk mindkét oldal érveit, és rákeresünk:

1. olyan érvekre, amelyek tartalmilag azonos cél/kritérium alá esnek,
2. azokra az érvekre, amelyek a vita során mindvégig ütköznek egymással.

Fontos megjegyezni, hogy egy ütközésnél nem feltétlenül fontos, hogy mindkét félnek meglegyen a maga érve – talán az egyik félnek volt olyan érve, amely teljesen elkülönül a vitában szereplő összes többi érvtől. Bár az érvek tényleges ütközése ezen a ponton nem áll fenn, mégis ütközésről beszélünk.

Szélenergia versus napenergia	Védő oldal	Tagadó oldal
Ütközés a környezeti károkkal kapcsolatban	A szélmalomok jobbak, mert a napelemek gyártása nagyon mérgező.	A szélmalomok rosszabbak, mert károsítják a madárállományt.
Ütközés az előállított energia mennyiségével kapcsolatban	A szélmalomok jobbak, mert nem függenek a napsütés mennyiségétől.	A szélmalomok rosszabbak, mert központosítottak.
Ütközés az ár kapcsán	A szélmalomok olcsóbbak, mivel nem igényelnek lítiumot.	A szélmalomok drágábbak, mert magasabb egyszeri beruházást és ennek következtében több hitelfelvételt igényelnek.

Gyakran megesik, hogy mindkét fél legerősebb érvei nem ugyanannak az ütközésnek a részei. Ilyenkor ismét szorult helyzetbe kerülünk: válaszút előtt állunk, és nem tudjuk, mit is akarunk valójában. Ilyen helyzetekben ismét többféle megközelítést alkalmazhatunk:

1. MEGKÖZELÍTÉS: EGYEDISÉG

Ez hasonló ahhoz a heurisztikához, mint amikor magában az ütközésen belüli érvekkel foglalkozunk. Képzeld el a szélalmokról és a napelemekről szóló vita leegyszerűsített változatát:

Szélenergia versus napenergia	Védő oldal	Tagadó oldal
Ütközés a környezeti károkkal kapcsolatban	A szélalmok jobbak, mert a napelemek gyártása nagyon mérgező.	A szélalmok rosszabbak, mert károsítják a madárállományt.
Ütközés az előállított energia mennyiségével kapcsolatban		A szélalmok rosszabbak, mert központosítottak.

Feltételezve, hogy a környezeti károkra vonatkozó ütközésben a védő oldal győz meg bennünket jobban, és az előállított energia mennyiségével kapcsolatos ütközésben a tagadó oldal, amely egyben az egyetlen, amely beszél erről, arra a következtetésre juthatunk, hogy “lehet, hogy nem tudjuk, hogy a környezeti károkkal vagy a megtermelt energia mennyiségével törődünk-e jobban, de azt tudjuk, hogy valamilyen környezeti kár mindenképpen bekövetkezik – még inkább a napelemek esetében, de a szélalmokkal sokkal nagyobb lesz a megtermelt energia mennyisége”. Ez az összehasonlítás olyan helyzetekben lehetséges, amikor az ütközések elemzési mennyisége jelentős eltéréseket mutat.

1. sz. stratégiai utasítás: 7: Ha az egyik ütközésnél a mérleg alig billen át az egyik oldalra, a másik ütközésnél pedig a másik oldal győzelme nyilvánvaló, akkor – bár nem tudjuk, melyik ütközés a fontosabb számunkra – megtehetjük, hogy a nagyobb egyediség alapján úgy döntünk, hogy a másik oldal nyer.

2. MEGKÖZELÍTÉS: KÖZÖS KRITÉRIUM ELFOGADÁSA

Néha azt tapasztalhatjuk, hogy két, látszólag külön kritériumokra apelláló ütközés valójában ugyanarra a dologra vezethető vissza. Ez akkor lehetséges, ha felismerjük, hogy mindkét ütközés fontossága közvetett, és ugyanattól az ütközéstől függ, vagy hogy az egyik ütközés hatása átvihető a másikra. Képzeljük el még egyszer a szélalmok és a napelemek közötti vita egyszerűsített formáját.

Szélenergia versus napenergia	Védő oldal	Tagadó oldal
Ütközés az előállított energia mennyiségével kapcsolatban	A szélalmok jobbak, mert nem függnék a napsütés mennyiségétől.	A szélalmok rosszabbak, mert központosítottak.
Ütközés az ár kapcsán	A szélalmok olcsóbbak, mivel nem igényelnek lítiumot.	A szélalmok drágábbak, mert magasabb egyszeri beruházást és ennek következtében több hitelfelvételt igényelnek.

Képzeljük el, hogy a megtermelt energiamentiségéről szóló ütközésnél erősen meggyőzött bennünket a védő oldal, miközben az árral kapcsolatos ütközésnél pedig a tagadó oldal. Ebben az esetben a tagadó oldal a következő érveléssel élhet: "Lehet, hogy a szélalmok jobbak az energiatermelés szempontjából, de a napelemek sokkal olcsóbbak, ami azt jelenti, hogy a fennmaradó pénzből sokkal több napelemet vásárolhatnánk, és ezzel pótolnánk a villamosenergia-termelésből adódó mínuszt." Tehát megállapíthatjuk, hogy az egyik ütközés közvetve egy másik ütközéssé fordítható át.

8. sz. stratégiai utasítás: Ellenőrizzük, hogy az ütközések valóban elkülönülnek-e egymástól, és hogy valóban nem kapcsolhatók-e össze egymással.

3. MEGKÖZELÍTÉS: JELENTŐSEBB HATÁS

Nézzük meg tehát az egyszerűsített vita utolsó példáját. Ezúttal a környezeti károkról szóló ütközésnél inkább a védő oldal, az árral kapcsolatos ütközésnél inkább a tagadó oldal győzött meg minket.

Szélenergia versus napenergia	Védő oldal	Tagadó oldal
Ütközés a környezeti károkkal kapcsolatban	A szélmalomok jobbak, mert a napelemek gyártása nagyon mérgező.	A szélmalomok rosszabbak, mert károsítják a madárállományt.
Ütközés az ár kapcsán	A szélmalomok olcsóbbak, mivel nem igényelnek lítiumot.	A szélmalomok drágábbak, mert magasabb egyszeri beruházást és ennek következtében több hitelfelvételt igényelnek.

Feltételezve, hogy más összehasonlítás nem lehetséges, és hogy az ütközések egyediségét vagy bármi mást nem lehet megvizsgálni, valamilyen módon meg kell mutatnunk, hogy miért fontosabb valamelyik ütközés. Ez tulajdonképpen maguknak az érveknek is a részét képezheti, sőt, valójában számos vitában éppen ez a vita legfontosabb része. Itt nincs más iránymutatás, mint egyszerűen: gondoljunk bele, miért lenne fontosabb egy olyan ütközés, amelyben a mi oldalunk dominál, mint a másik. Ebben az esetben a védő oldal például azt mondhatná, hogy *„a környezeti kár sokkal fontosabb, mint bármilyen ár, és hogy érdemes többet fizetni, ha ez a környezet védelmét jelenti”*.

1. sz. stratégiai utasítás: Néha meg kell magyaráznunk, hogy miért fontosabb valami, mint valami más, és hogy az egyik ütközés miatt *fontosabb* a másiknál. Ez akár egy külön érv is lehet.

Valószínűleg a tagadó oldal is megpróbálná megmagyarázni, hogy miért fontosabb az ár, mint a környezeti kár – és a vita hirtelen teljesen megváltozna, és egy másik szintre lépne, valamint egy újabb ütközés alakulna ki. Hasonló megközelítéseket alkalmazhatunk az új ütközés megközelítésekor is, de minden bizonnyal arra a következtetésre juthatunk, hogy a vita – és a vitastratégia – nagyon összetett terület. Reméljük azonban, hogy ez az összeállítás segíthet abban, hogy megértsük, mit jelent megnyerni egy vitát.

Matija Pušnik

VIII. FEJEZET: VITAFORMÁTUMOK

A „vitaformátum” olyan szabályok összességét jelöli, amelyek meghatározzák azt a keretet, amelyen belül a vita zajlik. Szabályokat tartalmaz az egyes vitákban részt vevő csapatok számára, a felszólalók számára, a felszólalások hosszára és a felszólalók szerepére vonatkozóan. Szlovéniában az általános iskolai szintű vitákat Karl Popper formátumban, középiskolai szinten a globális középiskolai vitaformátumban (*World Schools Debate Format*), valamint egyetemi szinten a brit parlamenti vitaformátumban bonyolítjuk le a vitákat. Ebben a kézikönyvben az első két formátum kerül bemutatásra.

ÁLTALÁNOS ISKOLAI VITAFORMÁTUM

A vitában két csapat áll egymással szemben, a védő vagy javaslattételi oldal, amely a vitatható állítást védi, és a tagadó oldal, amely ellenzi a vitatható állítást. Mindkét oldalnak három felszólalója, és mindegyiknek felszólalónak egy felszólalási lehetősége van. A védő és a tagadó csoport felszólalásai követik egymást (először a védő oldal első beszéde, majd a tagadó oldal első beszéde, majd a védő oldal második beszéde követik egymást...).

Nem feltétlenül követik egymást azonnal, hiszen mindkét félnek tíz perce van arra, hogy elkészítse beszédét. A gyakorlatban ez úgy néz ki, hogy az első felszólaló például két perc felkészülési időt kér a tagadó oldaltól, és a fennmaradó két felszólalónak pedig további nyolc perc áll rendelkezésére, amit tetszés szerint oszthatnak fel maguk között. Ezenkívül a formátum fontos részét képezik az úgynevezett keresztkérdések is, amelyek az első és a második felszólalást követik. A keresztkérdéseket a fejezet végén ismertetjük, a csapat rendelkezésére álló felkészülési idő a keresztkérdésekre való felkészülésre is felhasználható.

Az első felszólalások mindkét oldalon öt percesek, a többi felszólalások pedig négy percesek.

A FELSZÓLALÓK SZEREPE

Karl Popper vitaformátumának egyik fontos jellemzője, hogy mindkét oldalon minden érvet először az első felszólalásban kell bemutatni. A második felszólalásban az érveket lehetőség van kiterjeszteni, miközben a harmadik felszólalás kizárólag a vita és a tagadás összefoglalására szolgál. Az első felszólalók szerepei a védő és a tagadó oldaltól függően némileg eltérnek, míg a második és harmadik felszólalások nem különböznek szerepükben az oldaltól függően, ezért az alábbiakban együttesen ismertetjük őket.

A VÉDŐ OLDAL ELSŐ FELSZÓLALÁSA

Bevezetés	A felszólaló egy rövid bevezetéssel kezd – amely lehet anekdota, statisztikai idézet vagy személyes történet is –, amellyel elmagyarázza, hogy miért fontos a vita állítása. A bevezetés célja a védő oldal érvelő vonalának megjelölése és a hallgatóság körében a beszéd iránti érdeklődés felkeltése.	Legfeljebb 30 másodperc
Definíció	A vitakérdésben szereplő fogalmak vagy kifejezések definíciójának meghatározása.	Legfeljebb 30 másodperc
Modell (ill. terv vagy koncepció)	Amikor egy adott politika állításairól vitatkozunk, a felszólalónak magyarázatot kell adnia arra vonatkozóan, hogy a konkrét politika hogyan fog kinézni a gyakorlatban (ki fogja végrehajtani az intézkedést, hogyan büntetik meg azokat, akik nem tartják be az intézkedést...), valamint azonosítania kell azt a „problémát”, amellyel a vita állítása foglalkozik.	Legfeljebb 30 másodperc
Kritériumok	A felszólaló elmagyarázza, hogy mi az a fő érték, amelyet az ő oldala képvisel, illetve, hogy az ő oldala milyen szempontok alapján kívánja megnyerni a vitát (például környezetvédelem vagy a lakosság nagyobb anyagi jóléte). A kritérium felállítása nem kötelező, de gyakran hozzájárul a védelem tárgyát képező fogalom egyértelműbbé tételéhez.	10 másodperc
Érvek bejelentése	Az érvek előzetes bejelentése ("Először a korrupció megelőzéséről fogok érvelni, majd azzal folytatom az érvelést, hogy modellünk hogyan vezet magasabb szintű önellátáshoz.").	10 másodperc
Érvek kifejtése	A felszólaló előadja az érveket.	Érvenként legfeljebb 2 perc
Összefoglalás	Ismertetjük a beszéd főbb pontjait. A jobb retorikai hatás érdekében a beszéd egy idézettel vagy anekdotával zárható.	Legfeljebb 30 másodperc

A TAGADÓ OLDAL ELSŐ FELSZÓLALÁSA

Bevezetés	A felszólaló egy rövid bevezetéssel kezd – amely lehet anekdota, statisztikai idézet vagy személyes történet is –, amellyel megindokolja, miért fontos a vita állításainak ellensúlyozása. A bevezetés célja a tagadó oldal érvelő vonalának megjelölése és a hallgatóság körében a beszéd iránti érdeklődés felkeltése.	Legfeljebb 30 másodperc
Válasz a definícióra és a modellre	A tagadó csapatnak lehetősége van kibővíteni vagy elutasítani a védő oldal által megadott definíciókat. Csak akkor kell elutasítani, ha az adott definíció igazságtalan vagy nem teszi lehetővé a kiegyensúlyozott vita folyamatát. Ha az ellenző oldal a definíció elutasítása mellett dönt, meg kell indokolnia azt is, hogy miért nem tartja a definíciót megfelelőnek. Ha az első felszólaló nem utasítja el a definíciót, ez az egész ellenző oldalt arra kötelezi, hogy egyetértsen a definícióval. Ugyanez érvényes a modellre adott válasza is: ha az ellenző úgy gondolja, hogy a modell kivitelezhetetlen vagy nem egyértelmű, azt már az első beszédben fel kell vetnie.	Legfeljebb 1 perc
Kritériumok	A felszólaló elmagyarázza, hogy mi az a fő érték, amelyet az ő oldala képvisel, illetve, hogy az ő oldala milyen szempontok alapján kívánja megnyerni a vitát (például környezetvédelem vagy a lakosság nagyobb anyagi jóléte). A kritérium felállítása nem kötelező, de gyakran hozzájárul a védelem tárgyát képező fogalom egyértelműbbé tételéhez.	10 másodperc
Érvek bejelentése	Az érvek előzetes bejelentése ("Először a korrupció megelőzéséről fogok érvelni, majd azzal folytatom az érvelést, hogy modellünk hogyan vezet magasabb szintű önellátáshoz.").	10 másodperc
Érvek kifejtése	A felszólaló előadja az érveket.	Érvenként legfeljebb 2 perc
Összefoglalás	Ismertetjük a beszéd főbb pontjait. A jobb retorikai hatás érdekében a beszéd egy idézettel vagy anekdotával zárható.	Legfeljebb 30 másodperc

A VÉDŐ ÉS A TAGADÓ OLDAL MÁSODIK FELSZÓLALÁSA

Bevezetés	Rövid bevezetés, amelyben a saját oldal érvelési vonala kerül kihangsúlyozásra, és a beszéd tartalmának az ismertetése.	Legfeljebb 30 másodperc
Az ellentétes oldal érveinek elutasítása	A felszólaló visszautasítja az ellentétes oldalon előadott érveket. Ezt úgy teszi, hogy kifejti a felhozott érvek lényegét, kifejti, hogy miért nem ért egyet az érvekkel, vagy miért nem fontosak vagy miért kevésbé fontosak ezek az érvek a saját oldalán felhozott érvekhez képest, és magyarázatot ad ezekre az állításokra.	Legfeljebb 2 perc
A saját oldal érveinek visszaállítása	Az ugyanazon az oldalon elhangzott első felszólalásban már ismertetett érvek ismét érvénybe lépnek. Elemzés, mérlegelés vagy új példák adhatók hozzá.	Legfeljebb 2 perc
Összefoglalás	A felszólaló összefoglalja beszédét, és a legfontosabb hangsúlyokat újra kiemeli.	Legfeljebb 30 másodperc

Az érvek elutasítása és visszaállítása fordított sorrendben is megtörténhet, és az egyéni tagadások is szerepelhetnek az argumentumok visszaállításában. Ez természetesen azt jelenti, hogy a felszólalónak fokozott figyelmet kell fordítania annak biztosítására, hogy a beszéd szerkezete a megnövelt összetettség ellenére is egyértelmű maradjon.

A VÉDŐ ÉS TAGADÓ OLDAL HARMADIK FELSZÓLALÁSA

Bevezetés	Rövid bevezetés, amelyben a saját oldal érvelési vonala kerül kihangsúlyozásra és ismertetésre kerül a felszólalás tartalma.	Legfeljebb 30 másodperc
Vitaelemzés	A harmadik felszólaló feladata, hogy összefoglalja mindkét csapat legfontosabb hozzászólásait, és rámutat arra, hogy miért a saját oldala a győztes. A felszólalónak kapcsolódnia kell a már előterjesztett érvekhez, és meg kell indokolnia, hogy ezek az érvek miért relevánsak még mindig a vitában. Mindaddig, amíg a beszéd egyértelműen strukturált, a harmadik felszólaló viszonylag szabadon választhatja meg a vita elemzésének módját. Például dönthet úgy, hogy bemutatja az egyes ütközéseket, időrendi áttekintést nyújt a vitáról, vagy beszédét saját érveinek elutasítására és visszaállítására osztja. Új válaszok vagy tagadások, valamint a már bemutatott érvek új elemzése megengedett.	Körülbelül 3 perc
Összefoglalás	A felszólaló összefoglalja saját, valamint az egész csapata beszédét. Ez az utolsó lehetőség, hogy befolyásoljuk a bírakat és a közönséget, ezért a harmadik beszéd lezárása rendkívüli fontossággal bír.	Legfeljebb 30 másodperc

Az érvek elutasítása és visszaállítása fordított sorrendben is megtörténhet, és az egyéni tagadások is szerepelhetnek az argumentumok visszaállításában. Ez természetesen azt jelenti, hogy a felszólalónak fokozott figyelmet kell fordítania annak biztosítására, hogy a beszéd szerkezete a megnövelt összetettség ellenére is egyértelmű maradjon.

KERESZTKÉRDÉSEK

A keresztkérdések a vita olyan részét képezik, amelyben az egyik oldal vitázója kérdéseket tesz fel a másik oldal vitázójának, az utóbbi pedig válaszol a kérdésekre. A cseréig legfeljebb 2 perc telhet el. Javasoljuk, hogy legalább néhány kérdést előzetesen készítsenek elő, és tegyék fel azokat annak érdekében, hogy magyarázatot kapjanak, amikor az ellenfél vitatárgyában valami nem racionális, vagy felhívják velük a figyelmet a az ellenfél logikai érvelésének hibáira vagy következtetlenségeire, vagy olyan válaszok kiváltására, amelyek a kérdéseket feltevő csapat vitatott tárgyának javára szolgálnak.

Egy vitában négy alkalommal kerül sor keresztkérdésre. Miután a védekező oldal első beszéde véget ért, ugyanannak a felszólalónak a tagadó oldal harmadik felszólalója tesz fel kérdéseket. A tagadó oldal első felszólalása után a védő oldal harmadik felszólalója tesz fel kérdéseket és a második felszólalás után a kérdéseket az ellenkező oldal első felszólalója teszi fel mindkét oldalon.

Rok Hafner

KÖZÉPISKOLAI VITAFORMÁTUM

A vitában két csapat áll egymással szemben, a védő vagy javaslattételi oldal, amely a vitatható állítást védi, és a tagadó oldal, amely ellenzi a vitatható állítást. Mindkét oldalon három felszólaló van, mindegyik egy-egy “konstruktív beszédet” tart, és mindkét oldalon az első két felszólaló közül egy-egy záróbeszédet is mond. A konstruktív beszédek 7 percesek (szlovén versenyeken) vagy 8 percesek (nemzetközi versenyeken), a záró beszédek pedig 4 percesek.

Minden konstruktív jellegű beszéd első percének vége után és az utolsó perc kezdete előtt az ellenkező oldal kérdéseket tehet fel (*points of information*). Ezt bármelyik felszólaló megteheti az ellenfél beszéde közben úgy, hogy feláll, és azt mondja, hogy „kérdés, kérem”. A beszédet tartó személy elfogadhatja vagy elutasíthatja a kérdést, a beszéd során minden felszólalónak legalább egy kérdést, ideális esetben kettőt kell elfogadnia. A kérdések nem haladhatják meg a 15 másodpercet, és nem kell kérdéseknek lenniük, lehetnek megjegyzések vagy a folyamatban lévő beszéd gyors tagadása is. A kérdések feltevése a vitázók elkötelezettségét és érdeklődését tükrözi a vita iránt – fontos, hogy minden felszólalás során az ellenfél csapat tagjai legalább hat kérdést tegyenek fel, de több kérdés is feltehető. Annak érdekében, hogy a kérdések feltevése ne zavarja túl a figyelmet, az egyes kérdések közötti intervallumnak legalább 15 másodpercnek kell lennie.

A védő és tagadó csoport konstruktív beszédjei követik egymást (először a védő oldal első beszéde, majd a tagadó oldal első beszéde, ezt követően a védő oldal második beszéde...), majd a tagadó oldal harmadik beszéde után az ellenzők záró beszéde következik. A vita utolsó felszólalása a támogató oldal záró beszéde.

A FELSZÓLALÓK SZEREPE

Az első felszólalások szerepe mindkét vitacsoport oldalán kissé eltérő, míg a többi beszédek nem különböznek szerepükben a védő és tagadó oldaltól függően, ezért az alábbiakban együttesen ismertetjük őket.

A VÉDŐ OLDAL ELSŐ FELSZÓLALÁSA

Bevezetés	A felszólaló egy rövid bevezetéssel kezd – amely lehet anekdota, statisztikai idézet vagy személyes történet is –, amellyel elmagyarázza, hogy miért fontos a vita állítása. A bevezetés célja a védő oldal érvelő vonalának megjelölése és a hallgatóság körében a beszéd iránti érdeklődés felkeltése.	Legfeljebb 30 másodperc
Definíció	A vitakérdésben szereplő fogalmak vagy kifejezések definíciójának meghatározása.	Legfeljebb 30 másodperc
A vita kereteinek meghatározása (<i>framing</i>)	Amikor egy adott politika állításairól vitatkozunk, a felszólalónak magyarázatot (modellt) kell adnia arra vonatkozóan, hogy a konkrét politika hogyan fog kinézni a gyakorlatban (ki fogja végrehajtani az intézkedést, hogyan büntetik meg azokat, akik nem tartják be az intézkedést...), valamint azonosítania kell azt a „problémát”, amellyel a vita állítása foglalkozik. Más típusú állítások vitatásakor szükség esetén meg kell határozni a vita kritériumait, létre kell hozni a világok összehasonlításának módját, vagy ismertetni a szereplő érdekeit.	Körülbelül 1 perc, a vitaállítástól függően
Érvek bejelentése	Az érvek előzetes bejelentése ("Először a korrupció megelőzéséről fogok érvelni, majd azzal folytatom az érvelést, hogy modellünk hogyan vezet magasabb szintű önellátáshoz.").	10 másodperc
Érvek kifejtése	A felszólaló előadja az érveket.	Érvelésenként 2-3 perc
Összefoglalás	Ismertetjük a beszéd főbb pontjait. A jobb retorikai hatás érdekében a beszéd egy idézettel vagy anekdotával zárható.	Legfeljebb 30 másodperc

A TAGADÓ OLDAL ELSŐ FELSZÓLALÁSA

Bevezetés	A felszólaló egy rövid bevezetéssel kezd – amely lehet anekdota, statisztikai idézet vagy személyes történet is –, amellyel megindokolja, hogy a vitakérdéssel szembeni kifogás miért releváns. A bevezetés célja a tagadó oldal érvelő vonalának megjelölése és a hallgatóság körében a beszéd iránti érdeklődés felkeltése.	Legfeljebb 30 másodperc
Válasz a definícióra	A tagadó csapatnak lehetősége van kibővíteni vagy elutasítani a védő oldal által megadott definíciókat. Csak akkor kell elutasítani, ha az adott definíció igazságtalan vagy nem teszi lehetővé a kiegyensúlyozott vita folyamatát. Ha az ellenző oldal a definíció elutasítása mellett dönt, meg kell indokolnia azt is, hogy miért nem tartja a definíciót megfelelőnek. Ha az első felszólaló nem utasítja el a definíciót, ez az egész szembenálló oldalt arra kötelezi, hogy egyetértsen a definíció meghatározásával.	Legfeljebb 1 perc
Reagálás a vitakeretre, és szükség esetén egy alternatív vitakeret létrehozása (<i>framing</i>)	A politika vita állításaira ugyanaz vonatkozik, mint a definícióra. Ha a szembenálló fél kifogásolni kívánja a modell méltányosságát vagy megvalósíthatóságát, azt már az első beszédben fel kell vetnie. Amennyiben a vitakérdések egyéb típusairól van szó, az szembenálló oldal elfogadhatja a védő oldal kereteit, kibővítheti (például további kritériumot vagy szereplői érdeket fűzhet hozzá), vagy elutasíthatja azt.	Körülbelül 1 perc, a vitaállítástól függően
Érvek bejelentése	Az érvek előzetes bejelentése ("Először a korrupció megelőzéséről fogok érvelni, majd azzal folytatom az érvelést, hogy modellünk hogyan vezet magasabb szintű önellátáshoz.").	10 másodperc
Érvek kifejtése	A felszólaló előadja az érveket.	Érvelésenként 2-3 perc
Összefoglalás	Ismertetjük a beszéd főbb pontjait. A jobb retorikai hatás érdekében a beszéd egy idézettel vagy anekdotával zárható.	Legfeljebb 30 másodperc

A VÉDŐ ÉS A TAGADÓ OLDAL MÁSODIK FELSZÓLALÁSA

Bevezetés	Rövid bevezetés, amelyben a saját oldal érvelési vonala kerül kihangsúlyozásra, és a beszéd tartalmának az ismertetése.	Legfeljebb 30 másodperc
Az ellentétes oldal érveinek elutasítása	A felszólaló visszautasítja az ellentétes oldalon előadott érveket. Ezt úgy teszi, hogy kifejti a felhozott érvek lényegét, kifejti, hogy miért nem ért egyet az érvekkkel, vagy miért nem fontosak vagy miért kevésbé fontosak ezek az érvek a saját oldalán felhozott érvekhez képest, és magyarázatot ad ezekre az állításokra.	Legfeljebb 2 perc
A saját oldal érveinek visszaállítása	Az ugyanazon az oldalon elhangzott első felszólalásban már ismertetett érvek ismét érvénybe lépnek. Elemzés, mérlegelés vagy új példák adhatók hozzá.	Legfeljebb 2 perc
Összefoglalás	A felszólaló összefoglalja beszédét, és a legfontosabb hangsúlyokat újra kiemeli.	Legfeljebb 30 másodperc

Az érvek elutasítása és visszaállítása fordított sorrendben is megtörténhet, és az egyéni tagadások is szerepelhetnek az argumentumok visszaállításában. Ez természetesen azt jelenti, hogy a felszólalónak fokozott figyelmet kell fordítania annak biztosítására, hogy a beszéd szerkezete a megnövelt összetettség ellenére is egyértelmű maradjon.

A VÉDŐ ÉS TAGADÓ OLDAL HARMADIK FELSZÓLÁLÁSA

Bevezetés	Rövid bevezetés, amelyben a saját oldal érvelési vonala kerül kihangsúlyozásra, és a beszéd tartalmának az ismertetése.	Legfeljebb 30 másodperc
Vitaelemzés	A harmadik felszólaló feladata, hogy összefoglalja mindkét csapat legfontosabb hozzászólásait, és rámutasson arra, hogy miért a saját csapata a győztes oldal. Új válaszok vagy tagadások megengedettek, de a már meglévő érvek új elemzése, valamint új példák felvetése nem. Mindaddig, amíg a beszéd egyértelműen strukturált, a harmadik felszólaló viszonylag szabadon választhatja meg a vita elemzésének módját. Például dönthet úgy, hogy bemutatja az egyes ütközéseket, időrendi áttekintést nyújt a vita folyamatáról, vagy beszédét saját érveinek elutasítására és visszaállítására osztja.	Körülbelül 6 perc
Összefoglalás	A felszólaló összefoglalja saját, valamint az egész csapata beszédét. Ez az utolsó lehetőség, hogy befolyásoljuk a bírákat és a közönséget, ezért a harmadik beszéd lezárása rendkívüli fontossággal bír.	Legfeljebb 30 másodperc

Az érvek elutasítása és visszaállítása fordított sorrendben is megtörténhet, és az egyéni tagadások is szerepelhetnek az argumentumok visszaállításában. Ez természetesen azt jelenti, hogy a felszólalónak fokozott figyelmet kell fordítania annak biztosítására, hogy a beszéd szerkezete a megnövelt összetettség ellenére is egyértelmű maradjon.

ZÁRÓ BESZÉDEK

A záró beszédek célja a vita összegzése, amely természetesen kifejezetten szubjektív is lehet, hiszen a cél továbbra is az, hogy meggyőzze a bírót arról, hogy az a csapat nyerte meg a vitát, amelyhez a felszólaló tartozik. A védő oldal záróbeszédében néhány új válasz (maximum egy perc) kivételével új elemzés nem megengedett, új tagadások sem megengedettek, mivel ez a tagadó oldal két egymást követő beszédét (a harmadik és egyben utolsó beszédet) követi. Új esetek engedélyezettek.

Rok Hafner

IX. FEJEZET: A VITA ELBÍRÁLÁSA

A versengő vita kulcsfontosságú eleme, hogy a vitázók nem egymást győzik meg a saját igazukról, hanem meggyőződésüket a hallgatóság felé közvetítik. A vitaversenyeken a bíró is a közönség tagja, ő moderálja a vitát, dönt a győztesről, majd a vita után döntését ismerteti a vitázókkal, és döntésével kapcsolatosan kritikát fogalmaz meg. A bírálati szempontok ismerete tehát nemcsak a bírák, hanem a vitázók számára is meghatározó jelentőségű. Ez a fejezet az említett követelményekkel foglalkozik, és egyúttal leírja a bíró a vitában betöltött szerepét, és gyakorlati tanácsokat ad, amelyek a bírákat abban segítik, hogy a lehető legsikeresebbé váljanak a szerepkörükben. A jó bíráskodás nélkülözhetetlen egy vitaprogram sikeréhez, mivel motiválja a vitázókat, és olyan információkkal látja el őket, amelyek lehetővé teszik számukra az előrelépést, függetlenül attól, hogy megnyernek vagy elveszítenek egy adott vitát. Ezek az utasítások a versengő vitára vonatkoznak, és az osztálytermi vitában a tanár természetesen teljes autonómiával rendelkezik ahhoz, hogy a visszajelzés formáját és a vita moderálását a tanulási folyamathoz igazítsa.

A VITA MODERÁLÁSA

A vita során a bíró átveszi a moderátor szerepét. A beszédek megkezdése előtt a bíró bemutatkozik, megbizonyosodik arról, hogy a vitázók helyesen ülnek-e (a védő csapat a bíró balján, az ellenző csapat a jobb oldalon ül), lekérdezi a vitázók nevét, és feljegyzi a felszólalók sorrendjét. Ezután bejelenti az első felszólalót; itt nincs szükség nagy fanfárra, mondhatja csak egyszerűen a következőt: „Most átadom a szót a támogató csoport első felszólalójának.” A beszéd során – és ugyanez vonatkozik az azt követő összes beszédre – a bíró nem beszél, csupán csak követi a felszólalót, és feljegyzi a tartalmat, és csak akkor szólal meg, ha figyelmeztetnie kell a többieket (a vitázókat vagy a hallgatóságot) a teremben, hogy legyenek csendesebbek. Az első felszólaló előadása után a bíró köszönetet mond neki és felhívja a következő felszólalót. Ezt a kulcsot követően a moderálás a vita végéig folytatódik, amikor is a bíró megköszöni a vitában részt vevőknek a vitát, és megkéri őket, hogy fogjanak kezét, majd várjanak az osztályterem előtt, amíg eldönti a vita győztesét, és visszajelzést készít.

A bíró gyakran az időmérő szerepét is betölti, és gondoskodnia kell arról, hogy a vitázók ne beszéljenek túl sokáig, és hangjelzéssel (ez lehet egyetlen koppintással az asztalon) figyelmeztet arra, hogy mikor kezdődik és ér véget a kérdések ideje (közéiskolai vitaformátum), ill. rögzíti, hogy az egyes csapatoknak mennyi ideje maradt még hátra a felkészülésre (általános iskolai vitaformátum). A vita során a bíró gondosan figyelemmel kíséri a vitát (nem használja mobiltelefonját és nem nézeget ki az ablakon), és feljegyzi a felszólalások tartalmát. A bírák többféleképpen is rendszerezhetik jegyzeteiket, de valószínűleg a legelterjedtebb jegyzetelési mód az, hogy a bírák egy A3-as papírlapot összehajtogatva hat oszlopra osztanak, majd az egyes beszédek tartalmát a hat oszlop valamelyikébe írják. A jegyzetek ilyen módon történő szerkesztése lehetővé teszi a bíró számára, hogy a vízszintes sorba írja be az ugyanazon érveléshez kapcsolódó tartalmat (pl. az első támogató beszélő érvelését az első oszlopba, az első ellenző beszélő választát a második oszlopba és a rekonstrukciót a harmadik oszlopba, a második megerősítő szónok által).

A VITA NYERTESÉNEK MEGHATÁROZÁSA

A vita befejezése után a vitázók általában elhagyják az osztálytermet, és a bírónak gondolkodási idő áll a rendelkezésére ahhoz, hogy átgondolja, ki nyerte a vitát, kitöltse a bírói lapot, amelyre felírja a vita győztesét és az egyes felszólalók által elért beszédpontok számát. Döntése meghozatalában az elkészült jegyzetek állnak segítségére, azonban nem árt tisztában lennie néhány általános elvvel, amelyek a bírói távolságtartásra vonatkoznak a konkrét vitakérdés tekintetében.

Az első az, hogy a bíró megpróbálja figyelmen kívül hagyni az esetleges szakértelmét. Ez nem jelenti azt, hogy úgy kell tennie, mintha abszolút semmit sem tudna a témáról, de ha tudása meghaladja a médiából rendszeresen tájékozódó (újságot olvasó, hírműsorokat néző), jól informált egyéntől elvárt tudást, akkor a bírónak ezt a tudást figyelmen kívül kell hagynia. Ez a nagyon összetett érvek megítélésekor a legfontosabb. Ha a bíró a kohéziós politika szakértője, és az Európai Unió kohéziós politikájával kapcsolatos vitát bírál, akkor is “úgy kell tennie” a bírászkodása során, mintha annyit tudna a kohéziós politikáról, mint amennyit egy átlagosan tájékozott és jól informált polgár tud (azaz nagyon keveset). Ez azt jelenti, hogy a vitában minden érvet fokozatosan kell kifejteni, hogy szélesebb közönség számára érthető legyen, függetlenül attól, hogy mennyire magas színvonalú.

A tudáshoz hasonlóan ez minden olyan véleményre is vonatkozik, amelyet a bíró egy adott témával kapcsolatban képvisel. Ha a bíró a magánéletében környezetvédelemmel foglalkozik, nem állhat elő olyan helyzet, hogy többre értékeli a környezetvédelem mellett szóló érveket, mint ahogy azt egyébként értékelné. Ami az egyéni érvek fontosságát illeti, a bírónak mindig a vitában elhangzottak alapján kell döntenie – ha a vitázók maguk nem emelték ki, hogy a környezetvédelem nagyon fontos, a vita győztesének eldöntésekor a bíró nem “segítheti” őket lehetséges nézetei kifejtésével. Ugyanez vonatkozik azokra az érvekre is, amelyeket a vita során nem terjesztettek elő: a bíró az elbírálás során nem büntetheti a vitázókat, mert nem mutatták be azt az érvet, amelyet a bíró a legfontosabbnak tart az adott vitakérdésről szóló vitában. A bírónak tartózkodnia kell attól is, hogy véleményt nyilvánítson az érvelésről. Ha úgy véli, hogy egy adott vitakérdés túl nehéz volt valamelyik vitatkozó fél számára, az értékelése során nem szabad “kompenzálnia” a vitatott állítás esetleges kiegyensúlyozatlanságát, és engedékenyebbnek lennie azzal a csapattal szemben, amely „nehezebb munkát végzett”.

A bírónak két kérdésre kell támaszkodniuk a döntéshozatal során: „Mit sikerült mindkét csapatnak bizonyítani?” és “Mennyire relevánsak a bizonyított szempontok vagy állítások?” A bírónak figyelemmel kell kísérnie az egyéni érvek alakulását, és értékelnie kell, hogy azok milyen mértékben „állnak meg”, és milyen mértékben relevánsak. Ebben azzal segíthet magának, hogy azonosítja a vitában felmerülő fő konfliktusokat, de áttekintést kell kapnia a bemutatott érvekre adott válaszokról is. Talán az érvelés egy adott részére a szembenálló fél nem adott elő tagadást, és ha a tagadás mégis adott, akkor az mennyiben gyengítette az előadott érvelést.

Az egyéni ütközések győztesének eldöntésekor fontos, hogy a bíró ne csak azt számolja meg, hány ütközést nyert meg valaki, hanem értékelnie kell neki azt is, hogy mennyire fontosak ezek az ütközések. Sőt, könnyen megtörténhet, hogy például a támogató csapat két csatát, a tagadó csapat pedig egy csatát nyer, de ennek ellenére a vitát mégis a tagadó csoport nyeri meg. A vitaösszezapások fontosságának megítélésekor a bírónak a vitában elhangzottakra kell hagyatkoznia. A vitázóktól elvárják, hogy elmondják, miért fontosak az érveik vagy az általuk megnyert vitacsaták, és a bírónak meg kell ítélnie, mennyire meggyőzőek ebben. Ha a vitázók nem határoztak meg egyértelmű kritériumokat, a bíró implicit kritériumokra támaszkodhat: mennyi időt szenteltek a vitázók az egyes vitacsatára vagy mennyire fejlett a vitacsata (milyen erős érvelés támasztja alá).

A különböző vitaformátumok különböző módszereket alkalmaznak a vitázók pontozására. Mindegyikben az a közös, hogy a bíró először dönt a vita győzteséről, majd az egyéni beszédek pontozására tér át. Ha előfordul, hogy annak a csapatnak, amelyet a bíró a vesztesnek ítélt, a végeredmény után több pontja van, mint az ellenfél csapatának, a bírónak korrigálnia kell a pontok számát, úgy, hogy az összesített pontszám alacsonyabb legyen.

A vita minden felszólalójának meghatározott számú beszédpont áll rendelkezésre. Három kiegészítő kritérium segíti a bírók munkáját a pontok meghatározásában mind a World High School vitaformátumban, mind a Karl Popper vitaformátumban. Az első kritérium a beszédelemzés minőségével kapcsolatos tartalom vagy érvelés (mennyire “erősek” az egyéni érvek, a tagadások értelme, példák használata...), a második a stílus vagy az előadásmód, amely magában foglalja a beszédben az információszolgáltatás minőségét (mennyire volt önálló a beszélő az előadásban, tartott-e szemkontaktust a bíróval, elég érthetően beszélt-e), a harmadik kritérium a stratégia vagy szervezettség, amely a beszédek szerkezetéhez kötődik (a teljesítés megszervezésének egyértelműsége és észszerűsége, valamint a közölt információk észszerűsége: azaz, hogy az érvek – minőségüktől függetlenül – stratégiailag értelmesek voltak-e). Fontos hangsúlyozni, hogy a beszélő akcentusa nem olyasmi, ami negatívan befolyásolhatja a beszédmódot a stílus vagy a teljesítmény szempontjából. A keresztkérdéseket nem lehet vitapontok alapján értékelni.

A felszólalási pontok köre a vita formátumától függően változik. A középiskolai vitaformátumban a tartomány elméletileg 60-80 pont között van (és ennek fele, azaz 30-tól 40-ig a záróbeszédeknél, de a gyakorlatban az átlagos beszédet 70 beszédponttal értékelik, a sok hiányossággal rendelkező beszédek legalább 64 pontot kapnak, az igazán kiváló beszédek pedig 75 pontot érnek el. Az átlagos záróbeszédet 35 ponttal értékelik. Az általános iskolai vitaformátumban az elméleti pontok tartománya 20-30 között van, a gyakorlatban azonban a kivételes sok hiányossággal bíró beszédeket legalább 21 ponttal értékelik, míg a kiváló beszédeket 28 vagy 29 ponttal értékelik. Az átlagos beszédet 25 beszédponttal értékelik. A fél pontok (pl. 70,5 vagy 26,5) megengedettek. A bíró felírja a beszédpontokat a bírói lapra a vitázók neve mellé, majd a végén összeadja az egyes csapatok által kapott beszédpontokat.

BÍRÓI KRITIKA

A vita lezárása után a bírói kritika megfogalmazása következik. A középiskolai vitabajnokságokon a bírák a vita lezárulta után magyarázzák el döntésüket a vitázóknak, míg az általános iskolai vitabajnokságokon és a vitakörökben zajló viták túlnyomó többségében csak konstruktív kritikát fogalmaznak meg a vitázók részére. Ha a vita győzteséről szóló döntés nyilvános, fontos, hogy egyértelmű választóvonal húzódik a bírói döntés értelmezése és a konstruktív kritika között. Ezért egyértelműnek kell lennie, hogy a bíró mikor ad tanácsot a vitázóknak, és mikor indokolja, hogy a csoport miért nyerte meg vagy veszítette el a vitát.

A BÍRÓI DÖNTÉS INDOKLÁSA

A bírák többféleképpen is ismertethetik döntésüket. Gyakran segít a vitázónak, ha a bíró előre bejelenti, hogyan épül fel az értelmezés, majd követi ezt az értelmezést. Két példát mutatunk be a bírói érvelés lehetséges szerkezetére, és a következőkben néhány általános tanácsot az indokláshoz.

Az első mód szerint a bíró a vitában fellépő vitacsaták köré strukturálja érvelését. Először is kiemeli a fő vitacsatákat (ha lehetséges, elmagyarázza, miért választotta ezeket az csatákat), és bemutatja az egyes csapatok hozzájárulását ezekhez az összecsapásokhoz, mind a konstruktív, mind a tagadó oldalra vonatkozóan. Ezután megindokolja, hogy melyik csapat nyerte meg az egyes vitacsatát és miért. Ha az egyik csapat megnyerte az összes vitacsatát, akkor nyilvánvaló, hogy megnyerte a vitát is, de ha mindegyik csapat jobb volt legalább egy vitacsatában, a bírónak meg kell indokolnia, hogy az egyes vitacsaták miért voltak fontosabbak a többiekénél.

Egy másik lehetőség az, hogy a bíró először az egyik csapat vitatott témáját mutatja be, és jelzi az ellenfél reakcióit. Ezután értékeli, hogy ezek a reakciók milyen mértékben befolyásolták hátrányosan a szóban forgó vita tárgyát. A bíró ezután továbblép az ellenfél vitapontjára, és megismétli a folyamatot. A végén összehasonlíttja a két vitatott esetet, és meghozza döntését.

A választott struktúrától függetlenül fontos, hogy a bíró az értelmezésében a lehető legpontosabb legyen (például amikor valamelyik érv elemzéséről beszél, elmondja, hogy melyik konkrét elemzésre gondol), és nem indokolja általános

indokokkal az egyik csapat győzelmét. Az a tény, hogy valamelyik csoport vitázói rosszabbul reagáltak, önmagában nem lehet az oka annak, hogy elvesztették a vitát, de igaz azonban, hogy valószínűleg a tagadások hiánya miatt az ellenkező oldal vitatott tárgyát nem érintették, ami a vita végén meggyőzőbb volt, mint a vesztes csoport vitatott tárgya. Hasonlóképpen, a gyengébb struktúra nem ok a vereségre, a gyengébb struktúra miatt azonban az érvek kevésbé egyértelművé válhatnak, és a beszélő rosszabbul használja ki az idejét, ami ahhoz vezet, hogy a csapat nehezebben nyeri meg a vitaütközéseket és ennek következtében a vitát.

Ha a bíró a magyarázatban azt mondja, hogy a vita szoros volt, akkor azt is meg kell indokolnia, hogy miért. Így a vitának arra a részére összpontosíthat, amelyik a leginkább döntő volt az eredmény szempontjából, és így hasznosabbá teheti a magyarázatot a vitázók számára. A bírói döntés magyarázata során a bírónak ügyelnie kell arra, hogy ne emeljen ki egyéni vitázót – mert gyorsan kialakulhat az a benyomás, hogy az egyén „okolható” a vitában elszenvedett vereségért. Minden bíróval előfordul, hogy a vitázók nem értenek egyet a döntésével. Ez normális, és ezért nem szabad a vitázókat hibáztatni. Ha a vita magyarázata után a vitázóknak további kérdései merülnek fel, javasoljuk, hogy a bíró válaszoljon rájuk, és ha szükséges, akár további kérdések feltevésére is bátorítsa őket, ha a döntés nem egyértelmű számukra. Természetesen fontos, hogy ez a bírói döntés magyarázata után történjen (és ne annak során), és hogy a vitázók nyugodtan és udvariasan tegyenek fel kérdéseket.

VISSZAJELZÉS ADÁSA

A pedagógiai momentum közvetve a bírói érvelés során következik be, a vitázók a bíró elemzéséből megtudják, hogy miért veszítették el vagy nyerték meg a vitát, és így megtanulják, hogy mit csináltak jól, és hogy min kell javítaniuk. Visszajelzéskor azonban közvetlen tanácsadásról, instrukcióról van szó, a pedagógiai funkció itt előtérbe kerül, míg a versenyszellem tekintetében vett hasznosság csak közvetett. Amikor visszajelzést vagy kritikát adnak, a bírók általában először a teljes vitára összpontosítanak, majd az egyes csapatokra, és általában a vitázók számára is rendelkezésre állnak az egyéni felszólalásokkal kapcsolatos visszajelzések.

Fontos, hogy a bíró – függetlenül attól, hogy kit szólít meg – mindig találjon példát olyan dolgokra, amelyeket a vitázók jól csináltak. A vita sokat követelő tevékenység, a vitázók pedig elismerést érdemelnek azokért a dolgokért, amelyeket

a felszólalásaik során jól csinálnak. Fontos, hogy a bíró pontos és konkrét legyen dicséretében és kritikájában. Ha dicséri az érvelést, meg kell indokolnia, hogy konkrétan mi volt jól az érvelésben, és ha úgy véli, hogy az érvelés nem volt a legjobb, akkor konkrétan meg kell indokolnia, hogy mi nem volt jó az érvelésben (talán hiányzott az elemzés, talán a példák nem voltak egyértelműek, vagy a hatás nem volt elég konkrét). Az is jó, ha a bíró a kritika megfogalmazásakor olyan tanácsokat is nyújt, amelyek a vitázókat már a következő vitakörben segíthetik teljesítményük javításában. A kritika fontossága nemcsak a konkrét információk közlésében vagy a vitaismeretekben rejlik, hanem abban is, hogy a vitázókat ne nyomassza a kritika, hogy motiváltak legyenek, és pontosan tudják, miben kell fejlődniük.

A visszajelzés felépítése számos módon lehetséges, a bíró a kritikát a célközönség (minden a vitában résztvevő, csapat vagy vitázó) számára építheti fel, különbséget tehet a tartalmi és a technikaibb kérdések között (előadói szerepek, szerkezet, kérdések feltevése), de választhatja a vita időrendi áttekintését is.

Rok Hafner

X. FEJEZET: MI AZ A ZIP?

A Za in proti, zavod za kulturo dialoga (ZIP) egy nem kormányzati non-profit szervezet, amelynek elsődleges tevékenysége Szlovénia vitaprogramjának koordinálása elsődleges és másodlagos szinten, a vitára és a kritikai gondolkodásra nevelés, a jelenlegi társadalmi kérdésekről folytatott párbeszéd előmozdítása, valamint a fiatalok érdekképviselőinek és aktív állampolgárságának fejlesztése. A program fontos részét képezik az oktatásban és képzésben dolgozók, valamint az ifjúságsegítők is, akiknek a Za és proti intézet különféle képzéseket, tanácsadást és anyagokat biztosít a vitaklubok működtetésével, a vitatechnikák tanórákon történő alkalmazásával, a kritikai gondolkodás fejlesztésével, a nyilvános beszéd- és érdekérvényesítő képességek fejlesztésével kapcsolatban.

A Za in Proti intézet 1998-ban alakult, és egy vitaprogramból jött létre, amely 1996 októberében indult Szlovéniában, az akkori Zavod za odprto družbo egyik programjaként. Az intézet évente több mint 100 különböző vita-nevelés-oktatási rendezvényt szervez, melynek célja a fiatalok ösztönzése a társadalmi tudatosságra, kritikai gondolkodásra, saját álláspontjuk meggyőző védelmére és a párbeszéd kultúrájának kialakítására.

Szlovénia-szerte csaknem 50 vitaklub szerepel a Za in proti hálózatban, amelyben több mint 800 fiatal rendszeresen találkozik és készül fel a vitákra. A Za in proti intézet adminisztratív és pedagógiai segítséget nyújt a vitakluboknak, vitabajnokságokat szervez (12 országos és két nemzetközi bajnokságot), rendszeres oktatást, képzést, tanácsadást folytat a fiatalok, valamint a pedagógusok és az ifjúságsegítők számára, valamint műhelyeket, vitaiskolákat, nyilvános fórumokat, párbeszédet és vitákat szervez. Koronavírus idején az intézet nagy sikerrel ültette át tevékenységeit az online térbe, így a program zökkenőmentesen valósult meg.

A kutatási és fejlesztési tevékenység részeként a Za in proti intézet vitamódszertanokat fejleszt és pedagógiai anyagokat készít. Az elmúlt három évben nyolc különböző Erasmus+ projektben vett részt, melyek többnyire a különböző tantárgyak oktatásához szükséges tananyagok fejlesztésével foglalkoznak, ennek során pedig különböző európai országok egyetemeivel, vitaszervezeteivel és iskoláival működött együtt. E projektek részeként már három kézikönyv készült el, az egyik a vitaklubok számára készült, és vitaelméletet, valamint számos leckét

és gyakorlatot tartalmaz, a második kézikönyv elméleti szövegeket és gyakorlati példákat tartalmaz a vita és a filozófia közötti kapcsolatáról, a harmadik kézikönyv pedig a vitát fotókkal kapcsolja össze. Még három kézikönyv már a befejező szakaszban van: egy kézikönyv a vita használatáról az etika tanításában, egy kézikönyv és egy interaktív weboldal a médiaműveltségről, valamint egy kézikönyv és egy interaktív tanulási platform a vita használatáról az osztályteremben, körökben vagy nyilvános vitában, főként az általános és középiskolai szinten. 2024-ben további két projekt zárul le, az egyik eredményeként egy, a globális tanulásról és a globális tartalmakról és interdiszciplináris kapcsolatokról szóló kézikönyvet adnak ki, míg a másik az állampolgári nevelés vagy az aktív állampolgárságra nevelés oktatására összpontosít.

2023-ban a Za in proti Intézet tizennegyedik alkalommal szervezi meg a World Schools Debate Academy (WSDA) rendezvényt, amelyen általában 150-250 fiatal vesz részt a világ minden tájáról. A vitaakadémia modelljét sikeresen átvitték a világ minden tájára, és hasonló képzéseket végeztek Törökországban, Tunéziában, Katarban, Irakban, Oroszországban és másutt, amivel ez a modell rendkívül sikeresnek bizonyult. Az intézet 1998 óta minden évben szervez egy nemzetközi középiskolai vitabajnokságot Ljutomerben, amelyet a kontinentális Európa legrégebb óta folyamatosan fennálló nemzetközi versenynek tartanak.

A nemzeti program koordinálása és a szlovéniai vita fejlesztése mellett az intézet nemzetközi szinten is igen aktív. A vitázók rendszeresen részt vesznek nemzetközi vitaversenyeken és egyéb rendezvényeken Európában és külföldön egyaránt, többek között az éves középiskolás vitavilágbajnokságon is. Az Intézet munkatársait gyakran hívják meg különböző nemzetközi eseményekre előadóként, szervezőként, főbíróként, például 2022-ben vitarendezvények lebonyolításában vettek részt Finnországban, Dániában, a Cseh Köztársaságban, Olaszországban, Horvátországban, Szerbiában, Törökországban, valamint a középiskolás vitavilágbajnokság lebonyolításában. Emellett az előadók 10 órás online vitaképzést is tartottak több mint 500 olasz vitázó és 100 olasz tanár számára. A Za in proti Intézet két nemzetközi globális vitaszervezet tagja: az IDEA – International Debate Education Association (<https://idebate.net/>) és a World Schools Debate Championships (<https://www.wscddebating.org/>).

A Za in proti, zavod za kulturo dialoga intézetről bővebben a következő címen olvashat: www.zainproti.si, www.facebook.com/zainproti.

zöld kohézió

IFJÚSÁG A ZÖLD JÖVŐRŐL

Az Európai Unió
társfinanszírozásával

RTV
SLO

TV Koper
Capodistria

piNa

ZIP
za in
proti
zeleni
kulturni
družini